

Марина Михаськова

Методичні рекомендації
до спецкурсу
«Мистецький практикум»

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Марина Михаськова

Методичні рекомендації до спецкурсу
«Мистецький практикум»

Хмельницький – 2020

Рекомендовано до друку спільним рішенням засідання кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 6 від 24.01.2020 р.) та вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 2 від 25 лютого 2020 р.).

Рецензенти:

Борисова Т.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Гліницька Н.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інструментально-виконавських дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Михаськова М.А. Методичні рекомендації до спецкурсу «Мистецький практикум»: навчально-методичний посібник. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2020. 88 с.

У методичних рекомендаціях спецкурсу розкрито зміст лекційних, семінарських і практичних занять, самостійної роботи з метою формування у майбутніх учителів музичного мистецтва досвіду музично-педагогічної діяльності.

Матеріали методичних рекомендацій можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти, що забезпечують навчання бакалаврів зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 «Освіта»; представниками мистецької освіти; викладачами мистецьких закладів естетичного спрямування; вчителями інтегрованого курсу «Мистецтво» загальноосвітніх навчальних закладів; студентами першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти, аспірантами, докторантами.

© М.А. Михаськова, 2020

ЗМІСТ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МИСТЕЦЬКИЙ ПРАКТИКУМ»	5
Вступ.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	8
Зміст навчальної дисципліни.....	9
ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ: ОПОРНІ КОНСПЕКТИ	11
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи інтеграції в мистецькій освіті	11
Тема 1.1 Основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.....	11
Завдання для самостійна роботи.....	18
Тема 1.2 Компетентісний підхід в мистецькій освіті.....	19
Завдання для самостійна роботи.....	31
Тема 1.3 Спільні мистецькі категорії як фактор інтеграції.....	32
Завдання для самостійна роботи.....	37
Тема 1.4 Методичні основи уроків мистецтва	37
Завдання для самостійна роботи.....	42
Тема 1.5 Художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва.....	43
Завдання для самостійна роботи.....	54
ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	55
ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	56
Змістовий модуль 2. Практичні аспекти впровадження інтегративності і комплексності в мистецькій освіті	56
Тема 2.1 Практичні основи використання літературних творів у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій.....	56
Завдання для самостійної роботи.....	59
Тема 2.2 Залучення хореографічного руху й пантоміми у музичну діяльність.....	59
Завдання для самостійної роботи.....	61
Тема 2.3 Практичні основи реалізації завдань «Образотворчого мистецтва» та його спільні риси з іншими видами мистецтв.....	62
Завдання для самостійна роботи.....	64
Тема 2.4 Використання сучасних інформаційних груп та комп'ютерних програм в процесі навчання на уроках мистецтва.....	65
Завдання для самостійна роботи.....	66
Тема 2.5 Практичні аспекти розвитку композиторських умінь в діяльності вчителів музичного мистецтва.....	67
Завдання для самостійна роботи.....	69
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	70
ОРІЄНТОВНА ОЦІНКА ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ..	79
Розподіл балів, які отримують студенти в процесі засвоєння спецкурсу «Мистецький практикум».....	80
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	80

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МИСТЕЦЬКИЙ ПРАКТИКУМ» ВСТУП

Одним із завдань освітньої політики держави є формування модернізованої системи музичної освіти, яка спрямована на якісне покращення освітнього процесу і відображається в змісті освіти, в удосконаленні музично-освітніх систем, складових музичного навчання, музично-освітніх технологій, методичних розробок.

Спецкурс «Мистецький практикум» допоможе пов'язати традиційне навчання з інноваційними художньо-педагогічними технологіями та забезпечить основним інструментарієм організації досвіду музично-педагогічної діяльності. Цей курс вводиться в професійну підготовку педагогів-музикантів на останньому етапі й характеризується практичними вміннями і навичками, засвоєнням способів самостійної роботи та методики формування досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Комплекс заходів програми спрямовувався на підвищення якості освіти, забезпечення аналітичних, конструктивних, проєктувальних, діагностичних умінь і навичок, удосконалення умінь спілкування і взаємодії, формування музично-теоретичних і педагогічних знань, професійної мотивації.

Необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців спеціальності Середня освіта (Музичне мистецтво) та формування досвіду музично-педагогічної діяльності зумовлена прийняттям низки міжнародних і всеукраїнських законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, таких як: Національну стратегію розвитку освіти України на 2012-2021р.(2013р.), Національну доктрину розвитку освіти України у XXI ст. (2002), Закону «Про освіту» (2017), Закону України «Про вищу освіту» (2014р.), Концепцію розвитку освіти України на період 2015-2025 років, державну національну програму «Освіта» та «Діти України», Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа (2016), концепцію загальної середньої освіти (12-річна школа), Рекомендація Європейського парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2006р.).

Мета спецкурсу – сформувати у студентів комплексне розуміння інтегративних мистецьких компетентностей, які потрібні для сприймання і інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої та музичної діяльності, яка забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості в дії.

Завдання спецкурсу:

- сприяти професійному зростанню бакалаврів;
- розкрити творчий потенціал педагога, який спроможний інтегрувати різноманітні методичні та практичні матеріали з різних видів мистецтв;
- засвоїти методологічні і методичні основи планування, організації та проведення мистецьких уроків;
- ознайомити майбутніх викладачів мистецьких дисциплін із альтернативними програмами викладання;

- застосовувати різні форми, методи та прийоми викладання мистецьких дисциплін, посилити прикладну спрямованість;
- розвинути поліфонічність «бачення» мистецьких явищ;
- навчитися особливостям комунікативної взаємодії та спілкування на мистецьких заняттях.

В результаті ознайомлення з навчальними темами спецкурсу «Мистецьких практикум» студенти отримують певний досвід музично-педагогічної діяльності, осягають необхідність отриманих знань і умінь професійної підготовки.

У процесі вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основи інтеграційних процесів в шкільній мистецькій освіті;
- технологію проведення уроків мистецтва в загальноосвітній школі;
- можливості застосування художньо-педагогічних технологій на уроках мистецтва;
- основні поняття щодо видів та жанрів мистецтва, особливостей художньо-образної мови музичного та образотворчого мистецтва;
- основи взаємозв'язку синтетичних мистецтв (хореографії, театру і кіномистецтва);
- категоріально-понятійний апарат з мистецького курсу, нові підходи до мистецької освіти, термінологію, структуру, принципи, закономірності, методи, засоби реалізації освітньої галузі «Мистецтво».

вміти:

- виховувати емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків;
- висловлювати власну думку стосовно мистецького твору;
- критично і системно мислити, обґрунтовувати власну позицію;
- сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них;
- використовувати літературні твори у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій;
- практично застосовувати рух, пантоміму, музику застосовуючи елементи методик Ж. Жак-Далькроза, В. Верховинця, Л. Алексєєвої та І. Кулагіної, В. Коен.
- залучати основні навчальні елементи, техніки, види та жанри образотворчого мистецтва в мистецькій діяльності;
- використовувати сучасні інформаційні групи та комп'ютерні програми в процесі навчання на уроках мистецтва;
- створювати на елементарному рівні художні образи у процесі власної композиторської творчості.

Результативність навчальної діяльності на етапі запровадження спецкурсу виражалася:

- у сформованих умінях музично-педагогічної діяльності;
- у розвитку здатності до комплексного осягнення мистецьких явищ;
- в уявленнях щодо відокремлення у навчальній діяльності синтетичних понять та термінів;
- у засвоєнні теоретичних та практичних основ методики викладання мистецьких дисциплін;

- у здатності студентів комплексно розуміти (сприймати, оцінювати, осмислювати) мистецькі твори;
- у розвитку мистецької рефлексії, художньої та музичної пам'яті, мислення особистості педагога-музиканта.
- у активізації спілкування на основі спільної взаємодії з дітьми на уроках мистецтва;
- у спроможності майбутніх учителів музичного мистецтва використовувати отриманий досвід на практиці.

Відповідно до стандарту вищої освіти України спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), засвоєння спецкурсу «Мистецький практикум» забезпечить формування компетентностей, зокрема:

- інтегральна компетентність – здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі середньої освіти у процесі навчання основ мистецтва, художньої культури, теорії і практики художньо-творчого розвитку учнів);

Загальні компетентності:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- здатність працювати в команді;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації [593, с.5-6].

Предметні компетентності:

- здатність користуватися символікою і сучасною термінологією музичної мови;
- розкривати системно-структурні зв'язки музикознавчих, музично-педагогічних, культурологічних, частково-методичних понять;
- здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету «Музичне мистецтво», структурування навчального матеріалу, проектування та організації власної діяльності;
- виявляти музикальність, виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентські), інтерпретаційні, артистичні уміння, виконавську надійність учителя музичного мистецтва;
- відчувати і демонструвати емоційну чутливість, рефлексію, ціннісне ставлення до музичних творів, здійснювати активне сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і художньо-педагогічне тлумачення змісту і смислу творів мистецтва;
- обирати шляхи вирішення непередбачуваних проблем у професійній діяльності [593, с.6].

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	л	пр /сем	лаб	інд	срс
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи інтеграції в мистецькій освіті						
Тема 1.1 Основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.	6	2				4
Тема 1. 2 Компетентісний підхід в мистецькій освіті.	6	2				4
Тема 1.3 Спільні мистецькі категорії як фактор інтеграції	6	2				4
Тема 1.4 Методичні основи уроків мистецтва	6	2				4
Тема 1.5 Художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва	8	2	2			4
Разом за змістовим модулем 1	32	10	2			20
Змістовий модуль 2. Практичні аспекти впровадження інтегративності і комплексності в мистецькій освіті						
Тема 2.1 Практичні основи використання літературних творів у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій	12		4			8
Тема 2.2 Залучення хореографічного руху й пантоміми у музичну діяльність	12		4			8
Тема 2.3 Практичні основи реалізації завдань «Образотворчого мистецтва» з іншими видами мистецтв.	12		4			8
Тема 2.4 Використання сучасних інформаційних груп та комп'ютерних програм в процесі навчання на уроках мистецтва.	10		2			8
Тема 2.5 Практичні аспекти розвитку композиторських умінь в діяльності вчителів музичного мистецтва	12		4			8
Разом за змістовим модулем 2	58		18			40
Всього годин	90	10	20			60

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи інтеграції в мистецькій освіті

Тема 1.1 Основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.

Мистецько-культурологічні та психолого-педагогічні основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті. Форми мистецької інтеграції. Класифікації трактувань інтеграції. Функції і принципи загальної мистецької освіти. Основні орієнтири Державного стандарту початкової мистецької освіти.

Рекомендована література: 10; 11; 16; 17; 23; 38; 39; 41; 45; 46; 52; 53; 60; 62; 63; 64; 68

Тема 1.2 Компетентісний підхід в мистецькій освіті.

Базові компетентності мистецької освіти. Компоненти системи мистецької освіти. Мета і завдання (навчальні, виховні, розвивальні) навчання мистецтва в загальноосвітній школі. Особливості освітніх програм з мистецтва. Характеристика альтернативних програм мистецьких дисциплін. Домінантні та додаткові галузі мистецтв.

Рекомендована література: 4; 10; 11; 17; 21; 22; 24; 25; 26-41; 45; 53; 58; 60; 62; 68.

Тема 1.3 Спільні мистецькі категорії як фактор інтеграції.

Об'єднання тем предметів між собою або інтегральні мистецькі комплекси (використання міжпредметних зв'язків). Об'єднання навчальних тем й мистецького тезаурусу (образи-аналогії). Спільні для мистецтв формоутворюючі принципи: ритм, гармонійність, пропорційність, рівновага, симетрія та асиметрія, динаміка та статика, контраст і нюанс. Універсальні художньо-естетичні поняття: «жанр», «стиль», «напрямок», «композиція», «симетрія», «форма», «динаміка», «контраст», «ритм» тощо. Спільні мистецькі категорії: «емоція», «почуття», «образ», «пафос», «афект» тощо.

Рекомендована література: 10; 11; 26; 41; 45; 48; 52; 58; 61; 71

Тема 1.4 Методичні основи уроків мистецтва

Характеристика технології проведення уроків мистецтва. Типи, жанри і структура та драматургія уроків. Основні види діяльності учнів на мистецьких уроках. Організація групової, індивідуальної, фронтальної, колективної, корпоративної роботи на мистецьких заняттях. Оцінювання знань та умінь учнів на мистецьких уроках відповідно до визначених критеріїв.

Рекомендована література: 12; 16; 19; 23; 26; 41; 39; 46; 48; 52; 58; 60; 62; 63; 64; 71; 72; 73; 78

Тема 1.5 Художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва

Види інтеграції на уроках. Інтегративні, ігрові, проблемно-евристичні, інтерактивні художньо-педагогічні технології – фундамент методики викладання мистецтва. Використання сугестивних, естетотерапевтичних, музейних та медіатехнологічних художньо-педагогічних технологій на уроках мистецтва.

Рекомендована література: 12; 16; 19; 23; 26; 39; 41; 46; 48; 52; 58; 61; 62; 63; 64; 71; 72; 73; 78

Змістовий модуль 2. Практичні аспекти впровадження інтегративності і комплексності в мистецькій освіті

Тема 2.1 Практичні основи використання літературних творів у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій.

Створення проекту електронного підручника з музики «Музика мого народу» для дітей четвертого класу загальноосвітньої школи за розділами: вступне слово; планета барвистої музики; карта пісенного царства; місто співучих пісень; державні символи; місто троїстих музик; місто жнивварських пісень; місто жартівливих пісень; місто маминої пісні; місто історичних пісень; місто ліричних пісень; місто календарно-обрядових пісень; музика мого народу; сторінка кросвордів; заключне слово.

Рекомендована література: 3; 7; 15; 18; 39; 41; 44; 51; 58; 66; 70; 74; 76; 77

Тема 2.2 Залучення хореографічного руху й пантоміми у музичну діяльність.

Методичні системи Ж. Жак-Далькроза і В. Верховинця. Методика «вільного художнього руху» Л. Алексеевої і І. Кулагіної. Методика пластичного інтонування В. Коен. Подібність та відмінність методики слухання музики за традиційною методикою та методикою «пластичних дзеркал».

Рекомендована література: 6; 20; 41; 58; 70; 74

Тема 2.3 Практичні основи реалізації завдань «Образотворчого мистецтва» та його спільні риси з іншими видами мистецтв.

Основні навчальні елементи, техніки, види та жанри образотворчого мистецтва. Твір мистецтва як засіб комунікації, творчого самовираження. Аналіз слуховізуальних відповідностей.

Рекомендована література: 8; 41; 58; 70; 74

Тема 2.4 Використання сучасних інформаційних груп та комп'ютерних програм в процесі навчання на уроках мистецтва.

Розвиток творчих здібностей школярів з використанням комп'ютерного навчання. Поєднання слова вчителя з технічними засобами навчання на уроках мистецтва. Негативні та позитивні моменти користування технічними пристроями. Диференційовані дидактичні завдання використання технічних засобів. Використання технічних пристроїв, програм, інформаційних груп на уроках мистецтва під час виконання творчих завдань.

Рекомендована література: 13; 39; 40; 41; 49; 50; 58; 70; 74

Тема 2.5 Практичні аспекти розвитку композиторських умінь в діяльності вчителів музичного мистецтва.

Види творчих завдань. Елементи композиторської техніки. Музична форма - період. Проста двохчасна форма. Джаз. Елементи джазу (ритм, гармонія).

Рекомендована література: 5; 14; 39; 41; 43; 58; 65; 67; 69; 74; 75

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ: ОПОРНІ КОНСПЕКТИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи інтеграції в мистецькій освіті Тема 1.1 Основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.

План

1. Основні орієнтири Державного стандарту початкової мистецької освіти.
2. Мистецько-культурологічні основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.
3. Форми мистецької інтеграції.
4. Психолого-педагогічні основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.
5. Класифікації трактувань інтеграції.
6. Функції і принципи загальної мистецької освіти.

1. *Основні орієнтири Державного стандарту початкової мистецької освіти.*

Відповідно до плану розбудови *Нової української школи (НУШ)*, яка працюватиме на засадах педагогіки партнерства, докорінні зміни передусім почалися на ниві початкової освіти. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 затверджено Державний стандарт початкової освіти, за яким здійснюватиметься навчання молодших школярів з 2018 навчального року.

Державний стандарт початкової освіти ґрунтується на таких принципах:

1. Визнання того, що кожна дитина талановита. Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації.

2. Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.

3. Організація пізнавального процесу, яка приносить радість учневі, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності.

4. Розвиток вільної особистості. Плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка у дітей самоповаги та впевненості у собі.

5. Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного і психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.

6. Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

Цей документ містить ключові елементи – вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей, які визначають зміст початкової освіти в школах України [68] за такими *освітніми галузями*:

мовно-літературна (українська мова та література, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовна освіта);

математична;

природнича;

технологічна;

інформатична;

соціальна і здоров'я зберезувальна;

*громадянська та історична;
мистецька;
фізкультурна.*

Метою мистецької освітньої галузі є формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини.

Здобувач освіти:

- виявляє художньо-образне, асоціативне мислення у процесі художньо-творчої діяльності через образотворче, музичне та інші види мистецтва;*
- пізнає мистецтво, інтерпретує художні образи, набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду, виявляє ціннісне ставлення до мистецтва;*
- пізнає себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво.*

Основоположним документом Державного стандарту є Базовий навчальний план початкової освіти, який визначає загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти та дає цілісне уявлення про зміст і структуру початкової освіти як першого рівня загальної середньої освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти та загальну щорічну кількість годин за освітніми галузями [45].

Концепцією Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти передбачено, що в шкільному житті зросте частка групової ігрової, проектної і дослідницької діяльності, мають бути урізноманітнені варіанти упорядкування освітнього середовища. Крім класичних варіантів класних кімнат, доцільно використовувати мобільні робочі місця, які можна легко трансформувати для групової роботи. У плануванні і дизайні освітнього середовища першорядним має бути спрямування на розвиток дитини і мотивації її до навчання

Важливими навчальними центрами для першого класу є і мистецький центр (центр образотворчого мистецтва) – фарби й пензлик, глина (пластилін), старі журнали, папір, приладдя для письма й малювання, мольберт. Стандарт програмує реалізацію компетентностей художньо-творчої діяльності, сприймання та інтерпретації мистецтва, комунікацію через мистецтво.

Отже, в Державному стандарті початкової загальної освіти в галузі «Мистецтво» передбачено врахування змістових ліній, що охоплюють основні види мистецтва (музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранне) з домінуванням музичного та візуального мистецтва.

2. Мистецько-культурологічні основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті. Інтеграція в культурі виявляється у процесуальному характері, це – домінуючий внутрішній механізм її розвитку. В музиці, в пластичних мистецтвах часові й просторові характеристики тісно пов'язані, невіддільні. Музичний рух здійснюється не в абстрактному вакуумі, він щосекунди свого звучання долає мікро- і макропростір. Усі поняття гармонії та поліфонії (інтервал, акорд, канон тощо) неможливо навіть уявити без осмислення просторових координат музичної вертикалі [41, с.13].

Аналогічно у пластичних мистецтвах століттями спостерігається тяжіння митців передати у статичному творі рух і час. Тож картина розгортається для нас не тільки в просторі, але й у часі. Зрозуміло, лінійно передати рух у часі образотворчі мистецтва класичного типу не здатні. Тоді виникають цикли – диптихи, триптихи, серійний принцип як умовний спосіб подолання часових обмежень. Нарешті, у драматургії деяких живописних полотен сучасності комбінуються різночасові моменти й утворюється своєрідний діалог епох – «образний і психологічний час». Прототип цієї ідеї можна побачити в клеймах середньовічних ікон, які передавали сюжети релігійного життя в серії послідовних зображень.

Мистецтво, як відомо, виникло із синкретизму народної культури і впродовж віків виявляло дві полярні тенденції: з одного боку, до диференціації, з іншого – до інтеграції, зумовленої природним тяжінням до генетичної «родової єдності»[41, с.14].

Художньо-естетичним фактором єднання у прадавніх обрядових іграх був ритм. Архетип ритму присутній у стародавніх орнаментах, хороводах, рефренах обрядових пісень. Симптоматично, що деякі форми руху в танці (у його просторовому розгортанні) – коло, півколо, ланцюжок, шеренга, спіраль тощо – часто нагадують орнаментальну символіку. В орнаментах різних народів можна побачити ідентичні мотиви, адже люди намагалися виразити за допомогою графічних символів такі загальні поняття та явища, як земля і вода, рух і спокій тощо. Так, коло означало сонце, символ життя; спіраль – динамічний рух (вихор); хвиляста лінія – плавний рух (вода, річка, хвилі); пряма горизонтальна – спокій, ламана – протиборство (блискавка).

У процесі тривалої еволюції з первісного синкретизму виокремилися види мистецтв. Одні з них ми сприймаємо зором (візуальні), інші – слухом (аудіальні). Але поряд з ними завжди розвивалися паралельно й такі види мистецтва, які поєднують зорове і слухове сприймання (аудіовізуальні). Органічне поєднання різних мистецтв отримало назву *синтез мистецтв*.

3. *Форми синтезу мистецтв*. Перша форма включає тільки *просторові мистецтва*, які ми сприймаємо зором: архітектуру, скульптуру, декоративне мистецтво, монументальний живопис, дизайн ландшафтів та інтер'єрів. Прикладами такого синтезу є палацові ансамблі (Версаль у Парижі, Воронцовський палац в Алуці та багато інших), зразки садово-паркового мистецтва (Гайд-парк у Лондоні, «Софіївка» в Умані тощо).

Друга форма поєднує *просторові і часові мистецтва*, які ми сприймаємо і зором, і слухом водночас. Наприклад, хореографія, де міцно злилися виразові можливості музики, танцю, пантоміми, або театр, що включає літературу, музику, образотворче мистецтво. Історія художньої культури свідчить, що одні синтетичні мистецтва були поширені з давнини (танець, театр, мистецтво рукописної книги), інші ж є породженням технічної цивілізації (кіно, телебачення, відео, кольоромузика).

Кожний вид мистецтва, з одного боку, спрямований на максимальне виявлення специфічних художньо-мовних особливостей, з другого – усі вони намагаються врахувати й використати досвід інших мистецтв, щоб розширити власні межі й можливості.

Цікаві спостереження щодо подібних «запозичень» знаходимо в характеристиках засобів виразності музики, що відображають далеко не тільки суто слухові відчуття, а саме:

динамічні – «гучний, тихий, ледь чутний звук»;

кінетичні – «пружний ритм, хаотичне звучання, кружляння»;

візуальні, що передають освітленість і забарвленість тону – «світлий, темний, прозорий, сліпучий, яскравий, тьмянний, мерехтливий, блискавичний, осяйний, сріблястий»;

просторові – «високе чи низьке, близьке чи далеке»;

тактильні відчуття звуку – «гострий, твердий, оксамитовий»[41, с.15].

І навпаки – мистецтвознавці, аналізуючи твори пластичних мистецтв, виявляють «тихий, приглушений колорит», «стрімкий рух ліній», «грандіозні акорди світла», «тремтливий ритм картини», «колір, що дзвенить або вібрує», «поліфонію орнаменту».

Отже, мистецько-культурологічною основою художньо-педагогічної інтеграції є цілісність культури загалом і художньої культури зокрема, у якій види мистецтва існують у різних формах взаємозв'язків, синкретичної і комплексної взаємодії; вони передають універсалії навколишнього світу, що виражаються різними художньо-мовними засобами.

4. Психолого-педагогічні основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.

Психологічним підґрунтям інтеграції є полімодальність людської психіки, яка загалом є цілісною незалежно від індивідуальних особливостей. Діти здатні пов'язувати між собою різноманітні явища і сприймати їх нероз'єднаними без достатніх для цього логічних засад. У результаті активної взаємодії з довкіллям у них формуються так звані когнітивні карти – образи-огляди різного ступеня складності, масштабу, організації, узагальненості [41, с.15].

Конструктивну роль у процесах інтегрування відіграє мислення, основу якого складають операції аналізу й синтезу, а також комплекс основних прийомів мислення. До таких прийомів належать:

- порівняння (установлювання спільних і відмінних рис між предметами і явищами);
- аналогія (пошук часткової схожості між предметами і явищами);
- асоціація (суб'єктивний образ об'єктивного зв'язку між предметами і явищами);
- узагальнення (виведення спільних ознак для предметів і явищ певного класу);
- абстрагування (виділення з усіх ознак, властивостей, зв'язків основних, найзагальніших);
- генералізація (узагальнення, перехід від окремого до загального);
- класифікація (розподіл за спільними ознаками);
- систематизація (розподіл у визначеному порядку і зв'язку частин);
- перенесення засвоєних знань і вмінь на інші предмети та явища [41, с.18].

Отже, психологічними передумовами інтегрованого навчання є природні особливості людського мислення, у якому органічно поєднуються чуттєві, уявно-образні, раціонально-логічні, творчо-інтуїтивні аспекти пізнання. За допомогою

механізмів мислення людина здатна зіставляти близькі й досить далекі предмети і явища, установлювати схожості та відмінності, проводити між ними аналогії і паралелі, синтезувати й узагальнювати набуті знання. У свідомості школяра немає розподілу на предмети чи галузі. Навколишній світ сприймається цілісно: водночас слухом і зором, образно і вербально, емоційно і практично. Накопичені елементи досвіду накладаються, перетинаються, інтегруються, створюючи можливість своєрідного «панорамного бачення» і «поліфонічного розуміння» світу.

Проблему взаємодії словесного, музично-інтонаційного, візуальнообразного, рухо-пластичного та інших аспектів художнього мислення психологи дослідили недостатньо. У психології цей феномен отримав назву «синестезія». Синестезія (від грецьк. *synaisthesis* – «одночасне відчуття») виникає тоді, коли у свідомості людини під впливом взаємодії різних чуттєвих модальностей, наприклад зорової та слухової, виникають полімодальні образи – звуко-кольорові в даному випадку[41, с.20].

Об'єктивний зв'язок між слуховими і зоровими, а також тактильними, вібраційними та іншими відчуттями стає тим психофізіологічним інтегратором, що за певних спеціально створених педагогічних умов (наприклад, за регулярного застосування міжвидових мистецьких комплексів і паралелей) сприяє виникненню асоціацій, образів-аналогій, суголосних естетичних уявлень, утілених різними художніми мовами – інтонаційною, візуальною, кінетичною.

Лише інтеграція всіх розумових стратегій забезпечує творчий характер мислення людини. Традиційна предметна система шкільної освіти з її інформаційною домінантою, культом «раціо» і з одночасною недооцінкою емоційно-образних і практично-творчих аспектів призводить до поступового руйнування природної цілісності свідомості дитини.

Емоційний інтелект складається з набору компонентів:

самосвідомість – здатність пізнавати й розрізняти свої емоції, розуміти причини їх виникнення, визначати свої цілі та життєві цінності;

самоактуалізація – здатність встановлювати цілі і прагнути до їх досягнення, реалізовувати свій потенціал;

самоповага – здатність реально оцінювати себе, бачити власні можливості й обмеження, приймати себе разом зі своїми сильними і слабкими сторонами;

самовираження – здатність ясно висловлювати свої емоції, мобілізувати емоційну енергію, проявляти за потреби твердість переконань;

саморегуляція – здатність контролювати й коригувати свої емоції, стримувати імпульси; швидко знаходити вихід зі складних ситуацій;

емпатія – здатність усвідомлювати і враховувати почуття інших людей у процесі прийняття рішень, співпереживати іншим;

соціальна відповідальність – здатність конструктивно спілкуватися і співпрацювати з іншими людьми, проявляти турботу і брати на себе відповідальність за інших людей, підштовхувати їх у бажаному напрямку.

Перед Новою українською школою стоїть низка завдань, які націлюють учителів на ефективну емоційну взаємодію з учнями на основі вербальної та невербальної комунікації. Для цього школярів учать ідентифікувати насамперед власні емоції та керувати ними: приборкувати негативні стани (гнів, страх, розчарування, пригніченість), уникати стресів. Також педагоги й психологи мають допомагати дітям

розуміти наміри, мотивацію та бажання інших людей (за мімікою, жестами, голосом, ходом, поведінкою), навчити будувати міжособистісні взаємини в колективі на засадах доброзичливості, толерантності, оптимізму.

Отже можна зробити висновок, що до психологічних детермінант інтеграції змісту дисциплін художньо-естетичного циклу належать загальна інтегральність психіки, полісенсорна взаємодія людських відчуттів, синкретизм сприйняття та асоціативність людського мислення, здатність до синестезії, цілісність ментального досвіду особистості.

Інтегрування, під яким у педагогіці розуміють знаходження різноманітних зв'язків і залежностей між складовими педагогічної системи, – це дієвий засіб структурування змісту, що забезпечує системність викладу матеріалу в нових органічних зв'язках. Це також засіб інтенсифікації навчально-виховного процесу, вища форма втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому рівні.

5. *Класифікації трактувань інтеграції.*

Учені по-різному трактують зміст і масштаб *поняття інтеграції* в освіті, у педагогіці воно набуло багатозначності. Аналіз та узагальнення різнопланових і різноякісних трактувань можна звести до такої *класифікації*:

інтеграція як сутність, закономірність освіти (природна інтегральність будь-якої освіти, освітнього простору);

інтеграція як освітня політика, взаємоузгодження систем освіти у світі (наприклад, «освітня євроінтеграція»);

інтеграція як принцип модернізації освіти, що відображає соціокультурні запити й потреби сучасного суспільства;

інтеграція як освітня мета та її результат – «інтегральність світогляду» (створення у школярів «цілісної картини світу» або «образу світу»);

інтеграція змісту освіти (знаходження загальної основи і способів об'єднання предметних знань, результат – інтегрований курс, програма);

інтеграція як інструментарій удосконалення педагогічного процесу, форм організації навчання і виховання (інтегрований урок);

інтеграція способів взаємодії педагога та учнів (інтегративна педагогічна технологія)[41, с.22].

Існує два основних *типи дидактичної інтеграції*:

1) індуктивно-взаємодіючий – процес встановлення зв'язків між компонентами, які утворюють цілісність, що стає пасивним результатом, народженим під впливом паритетних частин;

2) холістський, що передбачає пріоритет цілого як «емерджентної» якості, що задає характер взаємозалежності компонентів і завдяки вихідній константі забезпечує більш високий рівень упорядкованості[41, с.23].

Отже, до ключових моментів педагогічних основ інтеграції в загальній середній освіті (принципів, змісту, форм, методів, засобів) належить єдина мета – формування в учнів цілісної картини світу. Практична ж реалізація ідеї інтеграції у шкільній практиці розв'язується переважно на двох основних рівнях: інтеграції змісту освіти (зовнішня і внутрішня, міжпредметна і предметна, понятійна та світоглядна, повна або часткова) та інтеграції процесу навчання і виховання (інтегративні педагогічні технології, методики інтегрованих курсів).

6. *Функції і принципи загальної мистецької освіти.*

У сучасних наукових дослідженнях співіснують різні інтерпретації питання ієрархії *функцій мистецтва*, їх загальної кількості та пріоритетності щодо освітнього процесу, зокрема: духовнотворча, естетична, гносеологічна або інформативно-пізнавальна, світоглядно-виховна, аксіологічна, евристична, соціально-орієнтаційна, комунікативна, регулятивна, сугестивна, гедоністична, релаксаційно-терапевтична, компенсаторна, катарсична та ін. Загальна мистецька освіта характеризується поліфункціональністю [41, 39].

Однією з основних в освітньому процесі традиційно вважається інформативно-пізнавальна функція. Проте нині уроки мистецтва в школі не можуть бути основним джерелом художньої інформації для учнів. Важливу роль відіграє також ціннісно-орієнтаційна або світоглядно-аксіологічна функція, котра сприятиме вихованню естетичних смаків і цінностей учнів, формуванню адекватних критеріїв оцінки різноманітних явищ у сфері мистецтва, що зможуть нейтралізувати зовнішні антихудожні впливи мікро- і макросередовища. Мистецька освіта здійснює духовнотворчу функцію, від якої залежить самореалізація та самовдосконалення особистості у сфері мистецтва, зокрема й шляхом самоосвіти. Інтегративна функція спрямована на забезпечення систематизації художньо-естетичних знань та уявлень учнів, координацію різноаспектних мистецьких вражень і досвіду.

Функції можуть бути методологічні та регулятивні, які відображають питання їх практичної реалізації. Інтегративна функція належить до методологічних – системоутворювальних. Мистецька освіта як підсистема шкільної освіти спирається на загальнодидактичні принципи, а також на специфічні художньо-педагогічні принципи.

Принцип зорієнтований на мету, конкретизує та опосередковує вибір змісту, форм і методів навчання і виховання, координує діяльність педагога та учнів. До основних *загальнодидактичних принципів* належать також такі:

гуманізації (повага до інтересів і потреб особистості);

природовідповідності (врахування вікових особливостей, природи дитини) та культуровідповідності (ідентичність змісту освіти культурному простору, у якому вона функціонує, забезпечення культурної спадкоємності поколінь);

глокальної освіти, тобто органічного поєднання універсального (загальнолюдського), національного (державного) і регіонального (етнолокального, краєзнавчого) компонентів змісту освіти та виховання, спрямування навчально-виховного процесу на формування національної свідомості, патріотизму, полікультурної компетентності);

континуальності – єдності навчання, виховання і розвитку;

синергетичного та інтегрального характеру освіти;

систематичності, послідовності, неперервності освіти;

проблемності навчання;

активності, самостійності, творчості, саморозвитку учнів у навчальній діяльності;

диференціації та індивідуалізації [41, с.39].

Контрольні питання:

1. Назвіть основні інноваційні ідеї Нової української школи.

2. Основні орієнтири Державного стандарту початкової мистецької освіти.
3. Які головні зміни передбачено в мистецькій освітній галузі?
4. Поясніть сутність поняття «інтеграція» в педагогіці.
5. Чим відрізняється комплекс і синтез мистецтв?
6. Схарактеризуйте психологічні й педагогічні основи інтеграції.
7. Назвіть форми мистецької інтеграції.
8. Назвіть функції загальної мистецької освіти.
9. Назвіть загальнодидактичні принципи загальної мистецької освіти.

Рекомендована література: 10; 11; 16; 17; 23; 38; 39; 41; 45; 46; 52; 53; 60; 62; 63; 64; 68

Завдання для самостійної роботи

1. Зробіть порівняльний аналіз ідей видатних педагогів минулого в галузі мистецтва (Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, Р. Штайнера, Б. Яворського, М. Леонтовича, В. Коен).
2. Опишіть, які ідеї не втратили актуальності й можуть використовуватися в сучасній освіті.
3. Створіть з основних педагогічних положень педагогів «асоціативний куш».

Література до самостійної роботи:

1. Из истории музыкального воспитания. Хрестоматия / сост. О.А. Апраксина. - М., 1990.-207с.
2. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей: навчально-методичний посібник для студентів вищих музичних навчальних закладів 1-2 рівнів акредитяції.- Вінниця: ТІРАС, 2003.-224с.
3. Леонтович М.Д. Практичний курс навчання співу в середніх школах України. - К.: Муз.Україна, 1990.
4. Леонтьева О., Карл Орф. - М.: Музыка, 1984. - 304 с.
5. Михайличенко О.В. Нариси з історії музично-естетичного виховання молоді в Україні (друга половина ХІХ - початок ХХ ст.).- К.: Видавничий центр КДЛУ, 1999.- 238с.
6. Музыкальное воспитание в Венгрии /Ред.-сост. Л.Баренбойм. - М.: Сов.композитор, 1983. - 400 с.
7. Ростовський О.Я. Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки. Навчальний посібник. - Ніжин: Видавництво НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2003. - 193с.
8. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. Посібник.- Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2011.-640с.
9. Халабузарь П., Попов В., Добровольская Н. Методика музыкального воспитания: Учебное пособие. - М.: Музыка, 1989. - 175 с.
- 10.Черкасов В.Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991-2010р.) Навчальний посібник.-Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. – 380с.
- 11.Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа /Сост. Л.Баренбойм. - М.: Сов.композитор, 1978.

Тема 1.2 Компетентісний підхід в мистецькій освіті.

План

1. Базові компетентності мистецької освіти.
2. Компоненти системи мистецької освіти.
3. Мета і завдання (навчальні, виховні, розвивальні) навчання мистецтва в загальноосвітній школі.
4. Особливості освітніх програм з мистецтва.
5. Характеристика альтернативних програм мистецьких дисциплін.
6. Домінантні та додаткові галузі мистецтв.

1. Базові компетентності мистецької освіти.

Державний стандарт початкової загальної освіти визначає *вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти та форму державної атестації [10]. Ключовими компетентностями визначені:*

- усне висловлювання своїх вражень від мистецтва, за допомогою коментування дорослого й оцінювання власної художньо-творчої діяльності (компетентність - вільне володіння державною мовою / здатність спілкуватися рідною мовою);
- здійснення елементарних розрахунків (наприклад, для встановлення пропорцій, визначення метру, запису ритму тощо) (математична компетентність);
- спостереження, дослідження і відтворення довкілля та явищ природи засобами мистецтва (компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна компетентність);
- самостійного (чи за допомогою дорослого) використання інформаційних технологій для отримання мистецької інформації, художнього творення (інформаційно-комунікаційна компетентність);
- формування уміння визначати власні художні інтереси, досягнення і потреби; прагнення доцільно використовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва (навчання впродовж життя);
- опанування народних традицій, мистецтва рідного краю; толерантного ставлення до мистецтва різних народів (культурна компетентність);
- проявів творчої ініціативи та намагання її реалізовувати, зокрема через втілення у практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); презентації результатів власних мистецьких досягнень (підприємливість та фінансова грамотність);
- виявлення бажання впроваджувати нові ідеї (інноваційність);
- співпраці з іншими, зокрема участі у мистецьких заходах, прикрашенні середовища для друзів, сусідів; прояву відповідальності за особистий і колективний результат; використання мистецтва для отримання задоволення (впливу на власний емоційний стан) (громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями

демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей) [68].

Основою формування ключових компетентностей є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них. Спільними для всіх ключових компетентностей є такі *вміння*, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Ураховуючи загальні дидактичні підходи та специфіку навчального предмета «Мистецтво», Л. Масол пропонує класифікацію компетентностей:

1) особистісні:

а) загальнокультурні (світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації);

б) спеціальні (мистецький тезаурус, ментальний естетичний досвід, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення);

2) соціальні:

а) комунікативні (здатність до спілкування, взаєморозуміння);

б) соціально-практичні (здатність до співпраці, роботи в команді);

3) функціональні:

а) предметні знання та вміння (музичні, образотворчі тощо);

б) міжпредметні – галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні);

в) метапредметні (загальнонавчальні):

- інформаційно-пізнавальні (здатність до пошуку та оперування інформацією);

- саморегуляції (вміння організовувати та контролювати власну діяльність, здатність до самоорганізації і самовдосконалення) [23, с.44].

2. *Компоненти системи мистецької освіти.*

Концептуальні засади інтегративного підходу до навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти, зокрема й початкової, включають теоретичне обґрунтування: взаємозалежності структурних компонентів усієї педагогічної системи (цілі – зміст – процес – результат – оцінювання); взаємодії різних видів мистецтва в єдності компонентів змісту освіти (сприймання – аналіз-інтерпретація – практична діяльність – творчість). Визначальним у концепції є розуміння цілісності педагогічної системи, що включає такі основні компоненти:

➤ змістовно-цільовий (цілі в соціальному й особистісному вимірах, функції, принципи і завдання, зміст навчання і виховання, структура навчального матеріалу);

➤ функціонально-процесуальний (педагогічні засоби, форми, методи і прийоми, способи взаємодії, художньо-педагогічні технології);

➤ результативно-оцінний (критерії оцінювання проміжних і кінцевих результатів навчання, виховання й розвитку учнів, зокрема діагностування інтегральних показників результативності освіти, кореляція оцінки вчителя і самооцінки учня, застосування гуманістичної експертизи педагогічної системи загалом)[41, с.38].

3. *Мета і завдання (навчальні, виховні, розвивальні) навчання мистецтва в загальноосвітній школі.*

Мета загальної мистецької освіти: у процесі сприймання творів вітчизняного і зарубіжного мистецтва і практичної художньої діяльності виховувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, творчий потенціал особистості, забезпечити набуття учнями комплексу ключових і предметних компетентностей – здатності до художньо-творчої самореалізації і готовності до самовдосконалення [41, с.42].

Загальна мета конкретизується в *основних завданнях* – навчальних, виховних, розвивальних:

Навчальні завдання:

- засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографією, театром, кіномистецтвом);
- розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарних художніх умінь та навичок практичної діяльності;
- набуття початкового досвіду створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості;
- набуття предметних дієво-творчих компетентностей [41, с.42].

Виховні завдання:

- виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва;
- виховання світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків музичного мистецтва з природним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини, зокрема сучасною технікою, засобами масової інформації;
- виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати музичні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки;
- виховання музичних інтересів, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні засобами музики відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку;
- набуття загальнокультурних, комунікативних і соціально-практичних компетентностей [41, с.42].

Розвивальні завдання:

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;
- розвиток художніх і загальних здібностей;
- стимулювання художньо-образного мислення, виявів уяви та інтуїції;
- формування універсальних якостей творчої особистості;
- набуття компетентностей саморегуляції художньої діяльності [41, с.43].

4. *Особливості освітніх програм з мистецтва.*

Дві затверджені МОН України Типові освітні програми для початкової школи, розроблені під керівництвом О. Савченко і під керівництвом Р. Шияна

(2018), у мистецькій галузі концептуально, змістовно і за освітніми вимогами не відрізняються [24].

Структура програм побудована за такими змістовими лініями:

- художньо-творча діяльність;
- сприймання та інтерпретація мистецтва;
- комунікація через мистецтво.

Змістова лінія «Художньо-творча діяльність» націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля [41, с.45].

Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва» спрямована на пізнання цінностей, що відображають твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення.

Реалізація змістової лінії «Комунікація через мистецтво» націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво в середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву [41, с.45].

Різниця між двома Типовими навчальними програмами з мистецтва полягає у викладі тексту окремо по класах (програма під керівництвом О.Савченко) або за циклами (програма під керівництвом Р. Шияна).

За новою структурою початкової школи виокремлено два цикли навчання:

- перший – адаптаційно-ігровий (1–2-й класи), особливостями якого є інтеграція навчального матеріалу споріднених предметів, пріоритет ігрових методів, спрямований на природне входження дитини в шкільне життя;
- другий – основний (3–4-й класи), ознаками якого є предметне навчання, використання методів, які вчать здійснювати самостійний вибір.

5. *Характеристика альтернативних програм мистецьких дисциплін.*

Порівняємо запропоновані МОН орієнтовні програми інтегрованого курсу «Мистецтво» в 1 класі (1 семестр):

Перша програма авторського колективу: Кізілової Галини Олександрівни, заслуженого учителя України, учителя образотворчого мистецтва Тернопільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4, м. Тернопіль; Шулько Ольги Андріївни, відмінника народної освіти, учителя-методиста, учителя початкових класів і музики Тернопільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 22, м. Тернопіль. Відповідно до програми створений підручник: Кізілова Г.О., Шулько О.А. Мистецтво: підручник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – Тернопіль: Астон, 2018.-112с.: іл.

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу
для 1 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Авторами пропонується 34 уроки (17 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності на уроці сприймання та виконання. Теми з «Музичного мистецтва»:

1. Ми йдемо до школи. Правила співу
2. Різнобарвна осінь. Звуки: шумові, музичні
3. Заховались під листочки дружні братики-грибочки. Мелодія
4. Щедра осінь. Властивості музичних звуків (тривалість)
5. Лісові мешканці. Властивості музичних звуків (висота)
6. Магія природи. Властивості музичних звуків (гучність)
7. Осінні настрої. Мажор. Мінор.
8. Калинові візерунки. Ритм
9. Дякуємо осені. Узагальнення і систематизація знань за темою. Виконання музичних творів.
10. Стука казка у віконце. Властивості музичних звуків (тембр)
11. Колискова. Темп
12. Ляльковий театр. Дитячі музичні інструменти
13. Цирк. Оркестр. Марш
14. Зимова казка. Поняття про такт, розмір
15. Новий рік. Розмір
16. Колядки, щедрівки. Пісня (заспів, приспів)
17. Перевір себе! Узагальнення та систематизація знань за темою «В очікуванні свята». Виконання музичних творів.

Використовуються образотворчі техніки: техніка дудлінга (це техніка безсвідомого малювання простих фігурок (крапок, кружків, ліній) під час якогось заняття) та зентагла (це рисунок, поділений на частини, який складається з узорів які повторюються. Зентангл має чіткі параметри, його малюють на білому квадратному аркуші шириною 9 см), відтиску, ліплення, аплікація, техніка роздування фарби трубочкою, техніка «по-мокрому», малювання ватними паличками, контурне зображення простим олівцем, малювання свічкою, техніка витинанки.

Друга програма авторського колективу: Аристової Людмили Сергіївни, канд.пед.наук, доцента кафедри музичного мистецтва та соціальної роботи,

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв; *Калініченко Олени Василівни*, канд. пед. наук, доцента кафедри комп'ютерних технологій, дизайну і графіки Національного авіаційного університету, м. Київ. Відповідно до програми створений підручник: Аристова Л.С., Калініченко О.В., Мистецтво. 1 клас.-Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 128с.

Пропонується 30 уроків (15 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності на уроці сприймання мистецтва, художньо-творча діяльність, гра на дитячих музичних інструментах, групова робота, перегляд мультфільмів та кіно стрічок. Теми з «Музичного мистецтва»:

1. Здрастуй, школо! Музика. Музичні звуки. Пісня.
2. Ми – учні чарівниці Гармонії. Мелодія
3. Мої друзі – іграшки. Композитор, виконавець. Будова пісні. Марш.
4. Милуємося докільцям. Високі і низькі звуки
5. Щедра осінь. Гучні і тихі звуки (форте, піано)
6. Наша Батьківщина – рідна Україна. Ритм. Танець. Українські народні танці («Козачок», «Гопак»)
7. Мистецькі професії. Музикант, виконавець. Українські народні музичні інструменти (бандура, сопілка, скрипка); інструментальний супровід
8. Мої захоплення. Довгі і короткі звуки. Знайомство з нотним записом; графічне зображення тривалості звуків.
9. Завітаймо до театру. Опера. Соліст. Хор
10. Ми – актори, ми – костюмери. Опера. Актор
11. «Лускунчик» на театральній сцені. Балет, балерина, танцівник
12. Зима – чарівниця. Темп. П'єса.
13. Зустрічаємо Новий рік. Темп
14. Зимові свята. Колядки. Щедрівки
15. Перевір себе. Узагальнення. Відповіді на запитання і завдання. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя і учнів.

Використовуються образотворчі техніки: аплікація, малювання акварелю, фломастерами і олівцями, гуаш, ліплення, техніка витинанки.

Третя програма авторського колективу: Рубля Тетяни Єгорівни, викладача спецдисциплін Вінницького коледжу будівництва і архітектури Київського

національного університету будівництва і архітектури, відмінника освіти України, м. Вінниця; *Мед Ірини Леонідівни*, учителя початкових класів, учителя образотворчого мистецтва Комунального закладу «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-ліцей № 7 Вінницької міської ради», м. Вінниця; *Щеглової Тетяни Леонідівни*, учителя музичного мистецтва Комунального закладу «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-ліцей № 7 Вінницької міської ради», м. Вінниця. Відповідно до програми створений підручник та робочий зошит: Рубля Т.Є., Мед І.Л., Щеглова Т.Л. Мистецтво. 1 клас.-Харків: Ранок, 2018. – 112с.

Пропонується 34 уроки (17 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності на уроках слухання музичних творів, практична робота. Темати з «Музичного мистецтва»:

1. Мистецтво навколо нас. Музичні та шумові звуки.
2. Різнобарвний світ. Пісня.
3. Кольорова музика. Музичний твір.
4. Де живуть веселі нотки. Музичні знаки ноти. Нотний стан.
5. Зображення прямою: силует. Довгі та короткі звуки. Ритм.
6. На лісовій галявинці. Ритмічний малюнок. Мелодія.
7. Природне різноманіття. Високі та низькі звуки.
8. Краса осіннього листя. Народна пісня.
9. Пісенні візерунки. Пісня. Колискові пісні. Жартівливі пісні.
10. Як створюється краса. Композитор. Слухач. Виконавець.
11. Настрій у мистецтві. Танець. Види танців.
12. Парад моїх улюбленців. Марш. Види маршів.
13. Світ, наповнений прикрасами. Темп у музиці.
14. У світі порівнянь. Тембр.
15. Новорічні свята. Колядки. Щедрівки.
16. Готуємось до Нового року. Колядки. Щедрівки.
17. Зимові сни. Мелодія.

Використовуються образотворчі техніки: малювання фломастерами, кольоровими олівцями, акварельними фарбами, прямографія, ліплення, аплікація.

Четверта програма: Любової Ольги Володимирівни, доктора пед.наук, професора кафедри дошкільної та початкової освіти Сумського державного педагогічного

університету ім. А.С.Макаренка, с. Суми. Відповідно до програми створений підручник: Лобова О.В. Мистецтво: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти.-Київ: Школяр, 2018.-144с.: іл.

Пропонується 32 уроки (16 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності на уроках музично-творча діяльність (спів, слухання, гра на музичних інструментах, мистецько-дидактичні ігри, виконання з танцювальними рухами), образотворча діяльність. Темати з «Музичного мистецтва»:

1. У нас урок незвичний. Уявлення про урок мистецтва, основні види діяльності й правила поведінки на ньому
2. Що таке мистецтво. Поняття про мистецтво; пісня, вірш, танець, малюнок, фото як твори мистецтва.
3. Світ, що зветься Музика. Ключові поняття уроків: музика, композитор, музичні і шумові звуки, фраза, мелодія, крапка, пляма, лінія.
4. Як сприймати мистецтво. Правила слухання музики та сприймання візуальних творів; прямі, ламані та криві лінії.
5. Хто створює мистецтво. Мистецтво народне та авторське; мистецькі професії; поняття про композицію.
6. Музиканти-чаклуни. Музиканти, музика вокальна й інструментальна; поняття про форму; плоскі геометричні фігури; куплетна форма.
7. Щоб правильно співати. Правила співу, співацька постава і дихання, правила роботи із пластиліном, об'ємні геометричні фігури.
8. Сторінка-повторінка
9. Осіння мозаїка. Осінь в літературі, музиці, образотворчому мистецтві; аплікація.
10. Від слова-до пісні. Пісня як поєднання вірша і мелодії; ноти як знаки запису звуків; петриківський розпис.
11. Мистецтво відображає. Уявлення про художній образ (на прикладі літературних, музичних, візуальних образів дощу); музичний ритм.
12. Не просто бачити, а відчувати. Поняття про образотворче мистецтво та правила його сприймання, пауза, горизонт.

13. Мистецтво музики і руху. Танець, мистецтво хореографії; основні та похідні кольори.
14. Мистецтво театру. Театр як вид мистецтва та архітектурна будівля; колядка, щедрівка, витинанка.
15. Новорічні персонажі в мистецтві. Поняття про декоративно-прикладне мистецтво.
16. Сторінка-повторинка. Урок-концерт.

Використовуються образотворчі техніки: малювання фломастерами, кольоровими олівцями, ліплення, аплікація, витинанка, об'ємна аплікація з паперових «долоньок».

П'ята програма авторського колективу: Масол Людмили Михайлівни, канд.пед.наук, наукового керівника і експерта проекту ЮНЕСКО з мистецької освіти в Україні, м. Київ; Гайдамаки Олени Василівни, канд.пед.наук, старшого наукового співробітника ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м.Київ; Колотило Оксани Миколаївни, канд.пед.наук, вчителя-методиста Чернігівського ліцею № 22, м. Чернігів. Відповідно до програми створений підручник та робочий зошит: Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво. 1 клас. – Київ: Генеза, 2018. – 140 с.

Пропонується 15 тем (15 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності на уроках пропонується художньо-творча діяльність, сприймання музичного мистецтва, сприймання кіномистецтва, сприймання образотворчого мистецтва, гра, письмо. Теми з «Музичного мистецтва»:

1. Перший раз у перший клас....Музичні та шумові звуки. Мелодія. Правила співу.
2. Мої друзі. Музичні звуки: довгі та короткі. Правила сприймання музики.
3. Моє довкілля. Музичні звуки: високі та низькі.
4. Світ навколо тебе. Музичні звуки: гучні та тихі. Знак повторення.
5. Лялькові настрої. Настрій у музиці.
6. Дитячі захоплення. Настрій у музиці.
7. Осінній ярмарок. Характер музики.
8. Моя Україна багата й гостинна. Мистецтво рідного краю. Характер музики.
9. Краса рідної землі. Пісня куплет.
10. Веселковий дивокрай. Звуки та кольори в мистецтві. Сім кольорів веселки – сім нот.

11. Різні барви у природі. Танець.
12. Зимові ритми. Ритм у мистецтві.
13. Святкові перетворення. Ритм у мистецтві.
14. Зимові свята. Зимові свята в мистецтві.
15. Радійте! Свято іде! Колядки, щедрівки.

Використовуються образотворчі техніки: малювання фломастерами, кольоровими олівцями, акварельною фарбою, ліплення, аплікація, робота з малюнками-пиктограмами, малювання пальцями, малювання воском, техніка роздування фарби трубочкою, відбитки «долоньок».

Шоста програма: Лемешевої Наталії Андріївни, методиста предметів художньо-естетичного профілю лабораторії виховної роботи Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», м. Черкаси. Відповідно до програми створений підручник: Лемешева Н.А., Мистецтво. 1 клас.-Кам'янець-Подільський: Абетка, 2018 . – 128с.

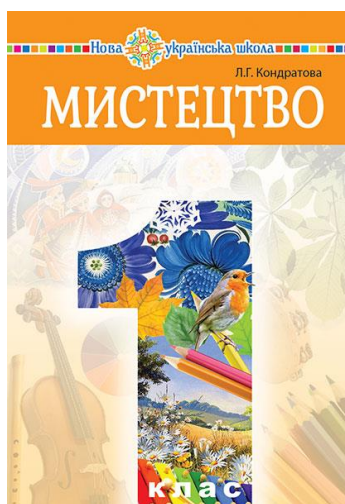
Пропонується 16 тем (16 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності на уроках: сприймання інтерпретація мистецтва, комунікація через мистецтво, художньо-творча діяльність, руханка, вправи, театралізація, дослідження, перегляд мультфільмів, пластична імпровізація. Теми з «Музичного мистецтва»:

1. Моя школа, мій клас. Музика – це мистецтво звуків. Мелодія. Постава під час співу.
2. Мистецтво і світ. Музичні звуки: довгі й короткі, високі й низькі, голосні й тихі. Запис довгими (і) і короткими (ii) звуками різних слів.
3. Я вулицею йду. Пісня. Музична форма пісні. Куплет.
4. Мій дім. Музична форма пісні.
5. Моя родина. Дихання. Знак дихання. Знаки фрази.
6. Мої улюблені тварини. Рух мелодії пісні.
7. Веселі плями. Швидкий і повільний темп пісні.
8. Осінь. Вокальна та інструментальна музика.
9. Дари осені. Форма пісні, куплет, приспів.
10. Хочу бути здоровим. Танець. Інструментальна музика.

11. Вода навколо мене. Звуки (музичні, шумові).
12. Привіт, чарівнице зимо! Звуки (високі, низькі).
13. Зимові сюрпризи. Темп (швидкий, повільний) (без введення поняття «темп»).
14. Мій зимовий настрій. Закріплення. Вокальна та інструментальна музика.
15. Мої різдвяні відкриття. Щедрівки, колядки. Музична форма (повторення).
16. Міні-концерт «Мої улюблені пісні».

Використовуються образотворчі техніки: малювання фломастерами, кольоровими та восковими олівцями, акварельною фарбою, гуаш, ліплення, аплікація, техніка штампування, відбитки «долоньок».

Сьома програма: Кондратової Людмили Григорівни, канд.пед.наук, доцента кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікативних технологій ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ. Відповідно до програми створений підручник: Кондратова Л.Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальної середньої освіти. –Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2018. – 144с.: іл.

Пропонується 16 тем (16 тижнів). 1 урок в тиждень – музичне мистецтво, 1 урок в тиждень – образотворче мистецтво. Серед видів діяльності: сприймання та інтерпретація мистецтва, комунікація через мистецтво, художньо-творча діяльність (Вокальна діяльність. Творча діяльність. Ігрова діяльність: Музикування. Музично-дидактична гра. Рухова імпровізація. Перегляд відео та мультиплікаційних фільмів). Темати з «Музичного мистецтва»:

1. Ми і мистецтво. Правила слухання музики. Правила співу. Поняття: пісня, композитор, виконавець, слухач.
2. Світ мистецтва навкруги. Музичні та шумові звуки. Запис музичних звуків нотами.
3. Віконце у мистецтво. Мелодія. Рух мелодії в музичному творі. Графічне зображення мелодії.
4. Ритм у творі. Ритм у музиці. Довгі та короткі звуки (та, ті-ті). Правила дихання під час співу.
5. Казка в лісі. Тривалості нот: ціла, половинна, четвертна, восьма. Темп в музиці. Різновиди темпів.
6. У світі звуків і кольорів. Високі та низькі звуки. Звучання музичних інструментів. Регістри.

7. В гостях у осені. Тихі та гучні звуки: фоте, піано.
8. Мистецька подорож. Повторення матеріалу.
9. Сім нот-сім кольорів. Знайомство з назвами нот. Нотоносець. Розташування нот на нотоносці. Скрипковий ключ.
10. Віконце в мистецтво. Колискова пісня. Вокальна та інструментальна музика. Тембр
11. Дари осені. Троїсті музики. Жнивварські пісні.
12. Стежками мистецтва. Танець. Народний танець.
13. Весело-сумно. Весела та сумна музика. Настрій у музиці.
14. Різні інструменти. Види музичних інструментів та їх тембри.
15. Мистецька зимова картина. Зимовий настрій у творах мистецтва.
16. Мистецька подорож. Повторення та узагальнення матеріалу.

Використовуються образотворчі техніки: завдання за шаблоном, малювання фломастерами, кольоровими та восковими олівцями, акварельною фарбою, гуаш, ліплення, аплікація, витинанка.

6. *Домінантні та додаткові галузі мистецтв.*

Учитель на основі зазначених вище матеріалів може самостійно розробляти поурочне календарне планування. Визначення рівнів деталізації поурочних планів є прерогативою вчителів: досвідченому достатньо обмежитися стислим планом уроку, молодому краще, мабуть, підготувати розгорнутий план-проспект. Деякі вчителі надають перевагу докладним конспектам, які щороку корегуються і відшліфовуються зі зростанням професійної майстерності. Основна вимога календарного плану – наступність між уроками, їхня послідовність і логічність. Змінювати підтеми щотижня не завжди доцільно, адже такий тематичний калейдоскоп діти гірше запам'ятовують, тому інколи варто об'єднувати 2–3 уроки в єдиний тематичний цикл.

Поліцентричний вид інтеграції передбачає виділення *двох* (можливо й більше) *домінантних компонентів, наприклад «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво»*, які органічно поєднуються в тематичний цикл на основі загальної духовно-світоглядної орієнтації і збагачуються елементами інших – синтетичних мистецтв (хореографія, театр, кіно).

Ідея домінантності двох компонентів загальної початкової мистецької освіти – музичного та візуального (образотворчого) мистецтва – має своє науково-методичне обґрунтування. Безперечно, присутнє намагання зберегти в інтегрованому курсі основний зміст традиційних предметів, що викладалися впродовж багатьох десятиліть і мають ґрунтовні методичні напрацювання, якими не варто зневажати, хоча б з огляду на реальні професійні можливості вчителів. Проте важливішою підставою є особливий статус саме цих видів мистецтв у загальному видовому та міжвидовому колі художніх явищ сьогодення. Тобто музичне та образотворче мистецтва як існують у художній культурі відокремлено, так і входять до складу більшості синтетичних мистецтв (у різних співвідношеннях з іншими складовими). Тому компоненти «хореографічне, театральне та екранні мистецтва» трактуються як додаткові до домінантних у змісті курсу «Мистецтво» [41, с. 47].

Інтеграторами мистецьких комплексів стають суголосні естетичні почуття, образи-аналогії, утілені різними художніми засобами. У структурній взаємодії

елементів змісту інтегрованих курсів з мистецтва мають бути відображені об'єктивно системні зв'язки.

Контрольні питання:

1. Перерахуйте основні принципи Державного стандарту початкової освіти й специфічні принципи мистецької освіти.
2. Які основні зміни передбачено здійснити під час реформування початкової освіти в мистецькій галузі?
3. Які компоненти утворюють цілісну систему інтегративної мистецької освіти в початковій ланці?
4. Чим відрізняються ключові та предметні компетентності? Поясніть на прикладах.
5. З яких змістових ліній складається структура Типових освітніх програм «Мистецтво»? Яка з них побудована з урахуванням циклічного принципу?
6. Назвіть мету мистецької освіти.
7. Перелікуйте навчальні завдання навчання мистецтва в загальноосвітній школі.
8. Перелікуйте виховні завдання навчання мистецтва в загальноосвітній школі.
9. Перелікуйте розвивальні завдання навчання мистецтва в загальноосвітній школі.
10. Охарактеризуйте програму інтегрованого курсу «Мистецтво» (1 клас, 1 семестр) (програма за вибором студента).
11. Назвіть домінуючі та додаткові галузі мистецтв.

Рекомендована література: 4; 10; 11; 17; 21; 22; 24; 25; 26-41; 45; 53; 58; 60; 62; 68.

Завдання для самостійної роботи

Проаналізуйте використані в програмі інтегрованого курсу «Мистецтво» (1 клас, 1 семестр) образотворчі техніки. Зробіть порівняльну таблицю.

Література до самостійної роботи:

1. Кізілова Г.О., Шулько О.А. Мистецтво: підручник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – Тернопіль: Астон, 2018.-112с.
2. Аристова Л.С., Калініченко О.В., Мистецтво. 1 клас.-Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 128с.
3. Рубля Т.Є., Мед І.Л., Щеглова Т.Л. Мистецтво. 1 клас. – Харків: Ранок, 2018. – 112 с.
4. Лобова О.В. Мистецтво: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти. – Київ: Школяр, 2018. – 144 с.
5. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво. 1 клас. – Київ: Генеза, 2018. – 140 с.
6. Лемешева Н.А., Мистецтво. 1 клас.-Кам'янець-Подільський: Абетка, 2018 . – 128 с.
7. Кондратова Л.Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальної середньої освіти. –Тернопіль: Навчальна книга- Богдан, 2018. – 144с.

Тема 1.3 Спільні мистецькі категорії як фактор інтеграції.

План

1. Об'єднання тем предметів між собою або інтегральні мистецькі комплекси (використання міжпредметних зв'язків).
2. Об'єднання навчальних тем й мистецького тезаурусу (образи-аналогії).
3. Спільні для мистецтв формоутворюючі принципи.
4. Універсальні художньо-естетичні поняття.
5. Спільні мистецькі категорії.

1. *Об'єднання тем предметів між собою або інтегральні мистецькі комплекси (використання міжпредметних зв'язків).* Світ мистецтва надзвичайно багатий, складний і різноманітний та має численні різновиди, роди, жанри тощо. В одному випадку твір мистецтва постає перед нами як матеріальний предмет, звернений до зорового сприймання (скульптура, картина, будівля), в іншому – як розгорнутий у часі процес (словесний або музичний), ще в іншому – як дія, що відбувається в просторі й часі (танець, спектакль, кінофільм).

Література найповніше і найглибше втілює життя думки людини, музика – життя її почуттів і переживань, хореографія – музично організовані й естетично осмислені пластичні рухи людського тіла, що утворюють художньо-виразну мову його пластики, образотворче мистецтво – зміст уявлень людини про світ у тій формі, яку дає їй реальне почуттєве сприйняття дійсності. *Під взаємодією мистецтв на уроці розуміється використання творів різних видів мистецтва для вирішення освітніх завдань [58].*

Основою музики є інтонації людської мови, які досягають вищої пластичності в мелодії. Інтонація – єдність звука і змісту. Музична інтонація – втілення художнього образу в музичних звуках. Вона черпає свою виразність з мовної інтонації, жестів, рухів і пластики тіла. У сфері музично-мовних інтонацій *виділяються інтонації інтелектуальні, емоційні, вольові, зображальні, монологічні (заклики, заклинання, оповіді, ораторська промова), діалогічні (бесіда, суперечка, репліки-перепитування, заперечення тощо).* Виражає здатність музики відтворювати найрізноманітніші рухи – граціозні, незграбні, нерішучі; виражати легкість, стрімкість, енергійність, поспішність, непорушність, злет, падіння тощо.

Систему музичних інтонацій складають:

- емоційно-експресивні (інтонації зітхання, знемоги, радості, героїчного піднесення тощо);
- предметно-зображальні (що імітують, наприклад, припливи хвиль, біг кінноти, дзвони тощо);
- музично-жанрові (відтворення рис маршу, танцю, пісні, баркароли тощо);
- музично-стилеві (втілення типових рис музики Й. Баха, Л. Бетховена, С.Прокоф'єва тощо);
- інтонації типізованих у музиці засобів (мажорність, пунктирний ритм, мелодичний рисунок, «пусті» квінти тощо)[58].

Синтез музики, слова, зображення у програмній музиці полягає не тільки у наданні музичним звучанням предметної або понятійної конкретності (наочності

образу), а головним чином у тому, щоб спрямувати мислення слухачів у заданому напрямі, створити багате поле уявлень для творчого переживання й роздумів [58].

Образотворче мистецтво охоплює цілу групу видів мистецтва (живопис, скульптуру, графіку, художню фотографію). Вони ґрунтуються на безпосередній тотожності образу і предмета, зображення й того, що зображується. Активне «додумування» і «домальовування» допомагає глядачеві скласти повніше уявлення про зображене. Художник ніби запрошує глядачів до співтворчості й співпереживання. Зрозуміти зміст картини можна лише тоді, коли розкриваються особливості мови живопису. Сюжет, рисунок, колір, композиція — єдині складові частини художньої форми. Вони утворюють цілісний Зраз картини. Для кожного твору властиве своє співвідношення виразних засобів. Для сприймання змісту одного твору більше значення має сюжет, для іншого — композиція або колорит.

Учителю слід враховувати, що в образотворчому мистецтві термін «сюжет» може використовуватися в двох значеннях — широкому і вузькому. У широкому значенні — це предмет художнього зображення (наприклад, сюжет портрета — зовнішній вигляд людини, в якому відбиті її особистісні якості; пейзажу — конкретне зображення природи тощо). У вузькому смислі під сюжетом розуміємо зображення подій, вчинків і стосунків людей, які впливають з певної життєвої ситуації. Для змісту картини важливо не тільки те, що зобразив художник, а й як він зобразив.

Творам живопису особливої переконливості й життєвості надає колір. Це основний засіб мови живопису. Колір передає думку художника, його почуття, його ставлення до зображуваних подій. Важливе значення для живопису має ритм, тобто чергування й повтори різноманітних деталей: напрям руху постатей (ритм руху), розміщення контурних ліній (лінійний ритм), кольорових плям (кольоровий ритм). Живопису доступне відтворення на площині-об'ємних предметів, їх матеріальної плоти, глибини зображуваного простору, повітряного середовища тощо [58].

Як відомо, твір мистецтва складається з кількох планів (це стосується як змісту, так і форми). Одні з них лежать на поверхні і сприймаються одразу (сюжет, фабула), інші знаходяться на глибині й вимагають їх осмислення (ідея, композиція). Якщо учень сприймає в творі лише те, що лежить на поверхні, то сила естетичного впливу цього твору буде незначною. У кращому випадку сприйметься мораль або життєвий факт, який без осмислення і співпереживання так і залишиться лише фактом. Щоб учні бачили за зовнішніми планами глибинні, необхідно активізувати їхнє образне мислення, здатність до асоціацій і аналогій.

2. *Об'єднання навчальних тем й мистецького тезаурусу (образи-аналогії).* Засвоєння мистецтвознавчої термінології відбувається виключно на основі сенсорно-перцептивної та художньо-творчої діяльності учнів і завдяки художньо-педагогічним технологіям стимулювання емоційно-почуттєвої сфери, асоціативного мислення, уяви, фантазії учнів. Водночас, як свідчить практика, за умов ознайомлення учнів із поняттями на елементарному рівні, тобто на рівні мистецтвознавчої пропедевтики, та в єдності з практичним застосуванням отриманих знань ефективність формування мистецького тезаурусу учнів помітно зростає, що своєю чергою збагачує їхній художньо-естетичний досвід, робить його осмисленим.

Тезаурус (від грец. — «скарб») — сукупність понять з певної галузі знань; сховище досвіду людини (понять, образів, операцій, сенсорних зв'язків); у вузькому розумінні —

словник цих основних понять. У педагогіці тезаурус виконує роль інформаційної основи навчання: процес навчання можна трактувати як розширення «особистісного тезаурусу» учнів за рахунок «навчального тезаурусу»[41, с.48].

Художній образ – основоположна категорія естетики й педагогіки мистецтва. Художній образ деякою мірою ієрархічно навіть вищий за поняття, адже він органічно поєднує раціональне осмислення та інтуїтивне осяяння, не обмежуючи «креатосферу» особистості. Зрозуміло, що основний «закон» художньої педагогіки детермінує необхідність урівноважувати «емоцію» та «рацію», знаходити між ними гнучкий баланс. За умов пропорційного співвідношення емпіричного і теоретичного пізнання, емоційної та інтелектуальної активності учнів, знань і вмінь, репродукції і творчості початкова ланка мистецької освіти зможе ефективно виконувати поставлені перед нею завдання. Проте не можна спрощувати інтелектуально-розвивальні можливості загальної художньої освіти. Дослідження психологів довели, що вже в молодшому шкільному віці діти здатні узагальнювати, оволодівати поняттями, якщо навчання проводити на високому рівні складності. Саме тому в підручниках з курсу «Мистецтво» виокремлюється обов'язковий блок «Поняття». Уже в початковій школі поступово набувають розвитку інтелектуальні вміння учнів: аналіз, порівняння, конкретизація, класифікація, систематизація, узагальнення тощо. Поняття можуть бути конкретними та абстрактними (найабстрактніші – категорії). Носії понять – терміни (слова або словосполучення), що фіксують найсуттєвіше в однорідних феноменах.

Мистецькі поняття можуть збігатися повністю чи частково, не збігатися взагалі, мати різний масштаб спільної області перетину. Рівнозначні поняття часто фігурують під неоднаковими назвами в різних мистецьких предметах. Наприклад, музична «форма» ближча за змістом до поняття «композиція», ніж до однойменного поняття «форма» у пластичних мистецтвах. Спостерігаються і зворотні феномени: одним словом позначаються різні смислові явища. Так, широковживане в мистецькій педагогіці універсальне поняття «динаміка» має різний смисл: у музиці воно найчастіше передає гучність, силу звучання, а в образотворчому мистецтві – рух, протилежність статичності. Разом із тим наведені поняття належать до надзвичайно багатозначних (їх чимало в мистецтві), тому вони мають властивість змінюватися залежно від масштабу і контексту їх використання.

3. *Спільні для мистецтв формоутворюючі принципи.*

До специфічних – художньо-педагогічних – принципів належать:

- єдність художнього і технічного, емоційного та раціонального, свідомого та інтуїтивного у процесі опанування цінностей мистецтва;

- емоційна духовно-енергетична насиченість уроків мистецтва, спрямованих на досягнення учнями катарсису у процесі сприймання світових художніх шедеврів і власної художньо-творчої діяльності;

- взаємодія базової та варіативної мистецької освіти, взаємозв'язок навчальної, позаурочної і позашкільної діяльності, гармонізація родинного і суспільного впливів;

- діалогічна взаємодія педагога та учнів у процесі художньо-педагогічного спілкування (на основі діалогічних обертонів мистецтва);

- варіативність змісту і художньо-педагогічних технологій [41, с.40].

Принципи дають змогу розглядати мистецьку освіту як таку, що постійно саморозвивається в поліваріантному режимі завдяки внутрішнім суперечностям та їх подоланню. У бурхливому потоці сучасних педагогічних інновацій варто дотримуватися ще одного принципу – принципу педагогічного реалізму. Лише в постійному діалозі традицій та новаторства під впливом численних змінних факторів (науково-технічний поступ, кадровий педагогічний потенціал, специфіка побутування мистецтва у певному середовищі) відбувається корекція теоретичних положень художньої педагогіки, що безперервно вдосконалюються, розширюючи поле функцій і принципів мистецької освіти.

4. Універсальні художньо-естетичні поняття.

Універсальні поняття естетики та мистецтвознавства – ритм, гармонія, композиція, форма, динаміка, контраст, симетрія тощо – є фундаментом єдності й взаємодії мистецтв, фактором художньо-дидактичної інтеграції. До універсальних категорій належить гармонія (від грецького – «стрункість», «співмірність», «співзвуччя») – щось протилежне хаосу. У музиці це один із головних елементів музичної мови, поєднання звуків у співзвуччя – акорди та взаємозв'язок цих співзвуч у русі. В образотворчому мистецтві під гармонією розуміється поєднання різноманітних засобів виразності, які органічно доповнюють один одного, створюючи єдине ціле (наприклад, кольорова і ритмічна гармонія в картині). Можна також навести чимало прикладів понять, однакових за назвами, але різних за значенням. Так, мотив у музиці – це найкоротший наспів, частина музичної теми, а в образотворчому мистецтві – це первинний елемент візерунка орнаменту. Під словом штрих у музичному мистецтві розуміється спосіб видобування звуків голосом чи на інструменті (стакато – уривчасте виконання, легато – зв'язне виконання тощо); в образотворчому мистецтві – це лінія, риска, що виконується одним рухом руки, основний елемент техніки рисунку, важливий засіб виразності графіки. Для унаочнення подібних зіставлень доцільно застосовувати словникові таблиці, наприклад:

<i>Ансамбль (від фр. ensemble – «разом»)</i>		
<i>Музичне мистецтво</i>	<i>Візуальне мистецтво</i>	<i>Синтетичні мистецтва</i>
- спільне виконання (дует, тріо, квартет), злагодженість виконання кількох осіб, що грають або співають разом	– група творів мистецтва, об'єднаних спільним задумом, композицією, наприклад архітектурно скульптурний ансамбль площі, парку	– злагоджена гра акторів у театрі, кіно

5. Спільні мистецькі категорії.

Спільними для мистецтв є формоутворюючі принципи, якими виступають: ритм, гармонійність, пропорційність, рівновага, симетрія та асиметрія, динаміка та статика, контраст і нюанс [52]. Універсальними художньо-естетичними поняттями виступають: «жанр», «стиль», «напрямок», «композиція», «симетрія», «форма», «динаміка», «контраст», «ритм» тощо. Спільними мистецькими категоріями є: «емоція», «почуття», «образ», «пафос», «афект» тощо.

Спільні риси та елементи в мистецьких мовах робить процес комплексного використання мистецтв особливо результативними. Так, взаємозв'язок у засобах виразності музичного та літературного видів мистецтв відбувається в темі «інтонація як основа образотворення і музичності» (мелодійність поетичного слова, метроритмічна організованість музики і поезії, деякі особливості членування будови, елементи звуконаслідування, особливості динамічного темпу)»[52]. Твори образотворчого мистецтва пов'язані з музичними «провідним та перспективними планами», світлотіньовими співвідношеннями, колоритом, композицією, повторністю та контрастністю тощо [52].

На уроках, виділяються понятійні «діади» (термін Л. Масол), на які слід звертати увагу під час засвоєння особливостей музичного мистецтва. В процесі засвоєння теоретичних понять ключовими термінами виступають: «форма ↔ композиція», «характер музики ↔ форма», «танець ↔ палітра», «пісня, музична форма ↔ фігури, форма», «симетрія ↔ репризність», «пісня, куплет ↔ палітра, колір».

Засвоюючи музичні твори під час співу, гри на музичних інструментах, слухання музики потрібно роз'яснювати пари понять: «мелодія ↔ лінія, крапка», «звуки вверху, внизу ↔ контур, пляма», «звук f, P ↔ фарби (теплі, холодні)», «сім нот ↔ кольорова веселка», «ритм ↔ ритм (витинанка)», «ритм ↔ композиція», «звуки довгі, короткі ↔ графіка, лінії», «темп ↔ плановість», «вокальний та інструментальний ансамбль ↔ натюрморт, композиція», «тембр ↔ колір», «колір ↔ тональність», «штрих ↔ риска», «мотив ↔ візерунок, орнамент».

Взаємодію між мистецтвами можна пояснювати за допомогою порівняння пар термінів, як: «мелодія ↔ лінія, крапка», «сім нот ↔ кольорова веселка», «звуки довгі, короткі ↔ графіка, лінії», «мотив ↔ візерунок, орнамент», «тембр ↔ колір», «колір ↔ тональність».

Зміст понять «вокальний та інструментальний ансамбль ↔ натюрморт, композиція» та «темп ↔ плановість», «штрих ↔ риска» з різних боків розглядаються у взаємодії музичного та образотворчого мистецтва.

Контрольні питання:

1. Доведіть доцільність використання творів інших видів мистецтва на уроках. Що мається на увазі під взаємодією мистецтв у педагогічному аспекті?
2. Як реалізується ідея комплексного впливу мистецтв у сучасній школі? Які проблеми при цьому виникають?
3. Яка відмінність між музикою, літературою і образотворчим мистецтвом у засобах і способах відображення дійсності? Що єднає ці види мистецтва у вираженні естетичного ставлення людини до дійсності?
4. Прокоментуйте думку П. Блонського про те, що «уроки музики, поезії, малювання, як ізольовані естетичні заняття, володіють вкрай малою педагогічною цінністю. У кращому випадку — це уроки відірваного від життя мистецтва». Яка ваша позиція у цьому питанні?
6. Яка педагогічна доцільність проведення аналогій між музичними і літературними творами? За яких умов взаємодія музики і літератури буде ефективною?
7. Як поєднуються в інтегрованому курсі «Мистецтво» музика та твори образотворчого мистецтва? За яких умов взаємодія музики й образотворчого мистецтва буде

ефективною?

8. Які компоненти утворюють цілісну систему інтегративної мистецької освіти в початковій ланці?
9. Як Ви розумієте поліфункціональність мистецької освіти?
10. Перерахуйте художньо-педагогічні принципи мистецької освіти.
11. Назвіть універсальні художньо-естетичні поняття.
12. Охарактеризуйте спільні мистецькі категорії.

Рекомендована література: 10; 11; 26; 41; 45; 48; 52; 58; 61; 71

Завдання для самостійної роботи

За зразком використаної в лекції порівняльної таблиці (ансамбль) самостійно створити словникову таблицю спільних або споріднених для різних видів мистецтва термінів: мелодія, лад, ритм, темп, такт, розмір, форма.

Література до самостійної роботи:

1. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. С.53
2. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». с.50. URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)

Тема 1.4 Методичні основи уроків мистецтва

План

1. Характеристика технології проведення уроків мистецтва.
2. Типи, жанри і структура та драматургія уроків.
3. Основні види діяльності учнів на мистецьких уроках.
4. Організація групової, індивідуальної, фронтальної, колективної, корпоративної роботи на мистецьких заняттях.
5. Оцінювання знань та умінь учнів на мистецьких уроках відповідно до визначених критеріїв.

1. *Характеристика технології проведення уроків мистецтва.* У підготовці вчителя до уроку виокремлюють два етапи – попередній і безпосередній. На першому етапі вчитель вивчає Державний стандарт початкової освіти, Типові навчальні програми, підручники й методичні посібники, довідкову літературу, узагальнений досвід колег, а також розробляє календарний тематичний план на рік.

На другому етапі вчитель конкретизує планування і складає конспект уроку, у якому уточнює його місце в загальній системі уроків з предмета і визначає:

- тему;
- мету;
- завдання навчання, виховання і розвитку учнів;
- очікувані результати;
- структуру уроку із зазначенням послідовності етапів;
- зміст дидактичного матеріалу;

- методичне забезпечення (методи, прийоми, технології);
- види діяльності учнів (індивідуальні, групові, фронтальні);
- навчальне обладнання, зокрема наочні та технічні засоби[41, с.52].

У середовищі вчителів найпоширенішим способом підготовки до навчально-виховного процесу стала практика складання робочого плану уроку і конспекту – короткого письмового викладу його майбутнього змісту. План чи план-проспект уроку (словесний конспект) дає змогу відтворити переважно односпрямовану послідовність викладу матеріалу на уроці. За умов його підкріплення візуальною схемою (графічний конспект) виникають додаткові можливості побачити цілісність уроку і простежити зв'язки між його окремими складовими та між уроками певного циклу. У шкільній практиці подібна попередня проєктивна робота з навчальним матеріалом отримала назву побудови «опорних сигналів», у вищій школі – складання «опорних конспектів».

Проєктивна модель уроку мистецтва за способом викладу навчально-методичної інформації може виражатися у двох основних формах:

- вербальна, описова (план, план-проспект або сценарій, де висвітлюються основні етапи уроку та контури його перебігу);
- візуальна, зображувальна (графічна схема, малюнок, знаково-символічна модель, що пояснює педагогічний задум)[41, с.53-54].

Моделі-схеми, інтелект-карти і моделі-образи здатні не просто в компактній формі концентрувати потрібну інформацію, вони дають змогу, по-перше, «схопити» цілісну художньо-педагогічну ідею уроку, по-друге, зафіксувати складну поліфонію інтегрованого уроку в єдності суттєвих властивостей і зв'язків, що в іншому випадку вимагає значних за обсягом словесних пояснень або взагалі майже не вербалізується, по-третє, накреслити контури педагогічної взаємодії, характерної для педагогіки співробітництва, нарешті – вийти за рамки дисциплінарних обмежень.

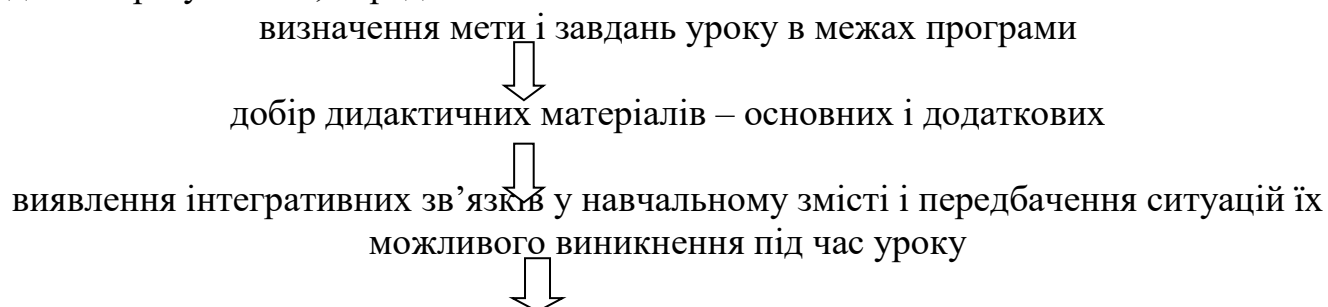
З-поміж проєктних візуальних моделей пропонуємо користуватися такими різновидами:

«технологічний план-ланцюжок» – лінійно-схематичне зображення структурованої інформації, що відбиває «покрокову» послідовність етапів уроку;

«технологічна схема-конспект» – просторово-схематичне зображення структури уроку з лаконічними словесними поясненнями, компактна форма якого дає загальне уявлення про взаємозв'язок основних компонентів змісту;

«технологічна карта» – малюнок у вигляді конструктивної композиції або цілісного багатовимірного образу з опорними словами та символами, який «симультанно» демонструє зміст і структуру майбутнього уроку.

Технологія проєктного моделювання інтегрованих уроків, зорієнтована на чітку заданість результатів, передбачає:

планування провідної художньо-інтегративної технології, у межах якої слід визначити комплекс методів і прийомів, засобів організації діяльності учнів (художньо-пізнавальної, індивідуальної і колективної, самостійної і творчої тощо)

узгодження запланованої діяльності вчителя і прогнозованої діяльності учнів, моніторинг і корекція освітніх результатів (особистісних, соціальних, предметних, міжпредметних, загальнонавчальних, загальнокультурних компетентностей)[41, с.55]

2. *Типи, жанри і структура та драматургія уроків.*

У дидактиці існують різноманітні класифікації уроків, проте єдиної та універсальної створити неможливо з огляду на багатоманітність цілей, завдань, методів тощо.

Основні типи уроків: урок введення в тему; урок розширення і поглиблення теми; урок узагальнення теми.

Більш деталізований варіант типології передбачає урок вивчення нового матеріалу, урок повторення і закріплення матеріалу, урок комплексного застосування отриманих знань та вмінь учнів, урок систематизації та узагальнення знань і вмінь учнів, урок перевірки і контролю освітніх результатів, а також комбінований урок, який водночас вирішує декілька перерахованих вище завдань.

Радимо у процесі викладання мистецтва застосовувати поширені останніми роками *жанри уроків:* урок-гра, урок-екскурсія, урок-подорож, урок-казка, урок-дослід, урок-турнір, урок-вистава, урок-естафета, урок-панорама, урок-діалог, урок-концерт, урок-вернісаж [41, с.56].

Як і всі інші шкільні предмети, уроки мистецтва плануються з дотриманням дидактичних закономірностей, їхня структура (послідовність і взаємодія основних елементів) умовно поділяється на такі *етапи*, що забезпечують цілісність уроку:

підготовчий, що включає організаційний момент, актуалізацію знань і способів діяльності учнів, лаконічне повторення попередньо вивченого матеріалу (пригадати проаналізовані на попередніх уроках художні образи, зміст елементарних термінів або відомості про митців, творчість яких уже вивчалася, заспівати вивчену пісню тощо);

основна частина, що передбачає виклад і організацію засвоєння нового матеріалу (бесіда, організація сприймання творів мистецтва та художньо-практичної діяльності учнів)

підсумок – лаконічне оцінювання, зокрема «акордна» форма оцінювання за різні види діяльності, а також за загальний внесок учнів у спільну роботу [41, с.56].

3. *Основні види діяльності учнів на мистецьких уроках.*

Урок – основна форма організації навчання мистецтва в школі. Тому уроки проводимуться в різних формах: бесіда, діалог, дискусія, проект тощо. Інтеграція загалом спрямована на ущільнення змісту уроку, переведення навчання з екстенсивного на інтенсивний шлях. Це здійснюється за рахунок зняття дублювання матеріалу (наприклад, вступних бесід чи узагальнень, словесних пояснень щодо спільних тем і термінів), активізації взаємодоповняльних функцій різних видів мистецтв як компонентів змісту, гнучкого поєднання різних видів діяльності учнів.

У процесі навчання мистецтв у початкових класах важлива роль належить *видам діяльності*, сенситивним для художньо-естетичного розвитку дітей цього віку, а саме:

- перцептивна;
- пізнавальна;
- практична;
- ігрова;
- комунікативна;
- творча.

До пріоритетних належить, художньо-пізнавальна діяльність, у перебігу якої відбувається розширення художньо-образних уявлень, засвоєння нового матеріалу (фактів, понять, термінів), формуються перцептивні навички, збагачується палітра емоцій і почуттів[41, с.59].

4. *Організація групової, індивідуальної, фронтальної, колективної, корпоративної роботи на мистецьких заняттях.*

Форма організації навчання – зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у встановленому порядку і в певному режимі.

Варіанти художньо-педагогічної драматургії інтегрованих уроків мистецтва, побудовані за логікою драматургії музичних форм (ідея Н. Гродзенської стосовно уроків музики):

у формі варіацій, коли одна й та сама тема поступово висвітлюється в образах різних видів мистецтва – музичного, образотворчого, театрального, екранного;

у поліфонічній формі (тема уроку розробляється на матеріалі двох або більше видів мистецтва, які відносно самостійні, але між ними встановлюються певні зв'язки – «діалог»);

у сонатній формі, коли навчальний матеріал спочатку «експонується» (основні теми – головна і побічна, демонструються автономно в доміантних видах мистецтва – музичному та образотворчому, можна додати ще зв'язувальну та заключну на матеріалі театру і кіно), потім цей матеріал «розробляється» (міжвидові порівняння, зіставлення, протиставлення, аналогії, взаємопроникнення тощо), нарешті в кінці уроку, коли весь матеріал повторюється та узагальнюється (інтегрується), настає реприза і кода (висновок).

Форми мистецької навчальної діяльності, за визначенням О. Рудницької, поділяються на:

- колективні (урок, лекція),
- групові (лабораторні, практичні роботи, семінарські заняття),
- індивідуальні (самостійна робота, домашнє завдання, колоквиуми, педагогічна і виробнича практика)[61, с.120].

Розрізняють також позакласні заняття, у форматі яких проводиться навчання в загальноосвітніх школах.

5. *Оцінювання знань та умінь учнів на мистецьких уроках відповідно до визначених критеріїв.*

Для оцінювання досягнень учнів у мистецькій галузі характерна багатофункціональність, єдність діагностичної, коригуючої, стимулюючомотиваційної, навчальної, виховної, розвивальної і прогностичної

функцій. Це зумовлено багатокомпонентністю змісту загальної мистецької освіти, спрямованої на цілісний і різнобічний розвиток особистості учнів, а саме:

- формування емоційно-естетичного ставлення до дійсності, світоглядних орієнтацій, особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери, асоціативно-образного мислення, художніх здібностей, універсальних якостей творчої особистості;
- збагачення знань та уявлень про мистецтво загалом та специфіку художньо-образної мови кожного з його видів, здібностей до сприймання, інтерпретації та оцінювання художніх творів;
- розширення естетичного досвіду, умінь і навичок у сфері мистецької діяльності, стимулювання потреби в художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Об'єктами перевірки та оцінювання результатів загальної початкової мистецької освіти є:

- виявлення учнями естетичного ставлення до творів мистецтва у процесі їх аналізу-інтерпретації та до явищ навколишнього світу, висловлювання власних оцінок щодо них (аксіологічний вимір);
- обізнаність у сфері мистецтва, знання про особливості його мови, основні види і жанри, засоби художньої виразності, розуміння змісту художньо-естетичних понять та усвідомлене користування відповідною термінологією, уявлення про творчість відомих вітчизняних і зарубіжних митців (гносеологічний вимір);
- уміння практичної художньої діяльності, відтворення за зразком, з використанням інструкцій і наочності (праксеологічний вимір);
- досвід творчої діяльності, застосування набутих знань, умінь і компетентностей у змінених умовах, зокрема у проблемно-пошукових ситуаціях (креативний вимір);
- досвід комунікації, участь у культурно-мистецьких заходах, уміння презентувати свої творчі досягнення, взаємодіяти з іншими через мистецтво, регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву (комунікативний вимір). Результативні показники, за якими учитель може відстежувати рівень освіченості кожного учня:

за вербальними проявами – «висловлює, зазначає, інформує, описує»;

за чуттєвими проявами – «бачить, чує, відчуває, переживає, розглядає, стежить»;

за когнітивними проявами – «знає, пам'ятає, помічає, розуміє, усвідомлює, міркує»;

за операціями мислення – «думає, аналізує, пояснює, уявляє, уточнює, зіставляє, порівнює, узагальнює»;

за комунікативними проявами – «обговорює, переконує, заперечує, доводить, взаємодіє» тощо;

за художньо-практичними проявами – «співає, музикує, малює, ліпить, танцює».

Узагальнені показники:

системність художньо-естетичних знань та уявлень,

розуміння відмінних і споріднених рис у відображенні навколишнього світу засобами образних мов різних видів мистецтва,

усвідомлення взаємозв'язків між ними,

уміння застосовувати (переносити) набуті знання і вміння під час практичної діяльності з різною мистецько-видовою специфікою.

Попереднє оцінювання має на меті діагностику рівнів художнього розвитку, з'ясування індивідуальних особливостей учнів.

Поточний контроль та оцінювання доцільно застосовувати на мікроетапах процесу опанування змісту тем програми з мистецтва, вони виконують діагностичну та стимулюючу (заохочувальну) функції, сприяють коригуванню художньо-пізнавальної діяльності учнів.

Тематичне оцінювання (відповідно до тем програми з мистецтва, за якою працює вчитель) є основним і спрямовується на перевірку рівнів оволодіння учнями певною системою знань та способів діяльності в межах визначених тем.

Підсумкове оцінювання проводиться наприкінці кожного навчального року та після завершення курсу й передбачає перевірку рівнів оволодіння учнями навчальним матеріалом найвищого рівня узагальнення.

Самоконтроль та взаємоперевірка, самооцінка та взаємооцінювання є додатковими засобами стимулювання активності, критичності й самокритичності учнів, сприяють формуванню у них здатності до рефлексії.

Контрольні питання:

1. Назвіть типи й жанри уроків мистецтва в початковій школі.
2. Які види діяльності учнів є обов'язковими на уроках мистецтва?
3. Охарактеризуйте проєктивну модель уроку мистецтва.
4. Назвіть типи, жанри уроків мистецтва.
5. Назвіть етапи проведення уроків мистецтва та його структури
6. Які основні види діяльності учнів на мистецьких уроках Ви знаєте?
7. Які особливості організації групової, індивідуальної, фронтальної, колективної, корпоративної роботи на мистецьких заняттях?
8. Назвіть особливості оцінювання знань та умінь учнів на мистецьких уроках відповідно до визначених критеріїв.

Рекомендована література: 12; 16; 19; 23; 26; 41; 39; 46; 48; 52; 58; 60; 62; 63; 64; 71; 72; 73; 78

Завдання для самостійної роботи

У вільному викладі опишіть засоби виразності в музиці, живописі, графіці, скульптурі, театрі, хореографії, кіно. Спробуйте, взявши одну категорію, провести лінію з іншими видами мистецтв.

Література до самостійної роботи:

1. Масол Л. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.
2. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
3. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.

Тема 1.5 Художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва

План

1. Види інтеграції на уроках.
2. Інтегративні художньо-педагогічні технології
3. Ігрові художньо-педагогічні технології
4. Проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології
5. Інтерактивні художньо-педагогічні технології
6. Використання сугестивних художньо-педагогічних технологій
7. Естетотерапевтичні художньо-педагогічні технології
8. Музейні художньо-педагогічні технології
9. Медіатехнологічні художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва.

1. Види інтеграції на уроках.

Технологія – це системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням людських і технічних ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти (С. Гончаренко; за означенням ЮНЕСКО).

Педагогічна технологія передбачає гнучке управління навчальною діяльністю учнів, а не жорстке авторитарне керування. Узагальнюючи діапазон підходів та дефініцій, можна концентрувати зміст і сутнісні ознаки поняття «педагогічні технології» в таких основних положеннях:

педагогічна технологія – це інтегративний спосіб організації навчально-виховного процесу, спрямований на оптимальне досягнення виховних і дидактичних цілей, системне планування та управління вирішенням педагогічних проблем;

технологія охоплює людські ресурси (учителя й учнів як суб'єктів освіти), інтелектуальні ресурси (знання та ідеї), технічні ресурси (засоби і прийоми організації освітньої діяльності, зокрема аудіовізуальні, мультимедійні);

особливість педагогічної технології полягає в континуальності – нерозривності дій педагога та учнів і забезпеченні постійного зворотного зв'язку, що дає змогу перманентно коригувати навчально-виховний процес;

педагогічна технологія – це науково і методично обґрунтований процес досягнення гарантованих, потенційно відтворюваних педагогічних результатів, що характеризує її алгоритмічність [41, с.75].

Педагогічна технологія (від грецьк. технос – «мистецтво», «майстерність» і логос – «вчення», «наука»; буквально – «знання про майстерність») – це наука про майстерність педагога з організації ефективного впливу на особистість учня як суб'єкта освіти та оптимальне управління його діяльністю для досягнення запланованих результатів освіти. Розгорнута структура дидактичної технології, запропонована Г. Селевко:

- а) концептуальна основа;
- б) змістова частина навчання:
 - мета – загальна і конкретна;
 - зміст навчального матеріалу;
- в) процесуальна частина – технологічний процес:

- організація навчального процесу;
- методи і форми навчальної діяльності школярів;
- методи і форми роботи вчителя:
 - діяльність учителя з керування предметом засвоєння матеріалу;
 - діагностика навчального процесу.

Л. Масол пропонує одну з класифікацій, що демонструє поділ на групи за провідною ознакою. <http://textbooks.net.ua/content/view/6053/49/>

Класифікація педагогічних технологій:

- За рівнем застосування (загальнопедагогічні, предметні, локальні та модульні).
- За провідним чинником психічного розвитку (біогенні, соціогенні, психогенні).
- За філософською основою (матеріалістичні та ідеалістичні, діалектичні та метафізичні, наукові та релігійні, гуманістичні й антигуманні, антропософські й теософські, вільного виховання та примусу тощо).
- За науковою концепцією засвоєння досвіду (асоціативно-рефлекторні, біхевіористські, розвивальні, сугестивні, нейролінгвістичні, гештальттехнології).
- За ставленням до дитини (авторитарні, дидактоцентристські, особистісно орієнтовані).
- За орієнтацією на особистісні структури (інформаційні, операційні, емоційно-художні й емоційно-моральні, саморозвитку, евристичні, прикладні).
- За типом організації та управління пізнавальною діяльністю (структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові)[41, с.76].

Складові педагогічної технології як системного інтегрованого способу організації навчально-виховного процесу:

планування цілей і завдань, прогнозування результатів педагогічної взаємодії

реалізація цілей через систему засобів, інструментальних дій і операцій у процесі організації педагогічної взаємодії

оцінювання й коригування результатів педагогічної взаємодії.

Класифікація художньо-педагогічних технологій:

- інтегративні,
- ігрові,
- проблемно-пошукові,
- інтерактивні,
- сугестивні та естетотерапевтичні,
- музейні,
- медіатехнології.

Педагоги-практики розробляють також авторські технології, що комбінують елементи відомих апробованих технологій із власними методичними знахідками, набутими в реальному досвіді[41, с.76].

2. Інтегративні художньо-педагогічні технології

Додавання одного-двох чи більше елементів та їх різноманітні поєднання і групування неминує приводять до переструктурування навчального предмета, утворення нового цілого, що стимулює появу нового знання, яке не завжди

забезпечується відокремленим засвоєнням окремих елементів. Це відбувається завдяки інтегративним технологіям, що передбачають кількісне збільшення та якісне збагачення порівнянь, аналогій, стимулювання міжсенсорних асоціацій, розширення діапазону художньо-естетичних узагальнень. Отже, змістова інтеграція стимулює процесуальну інтеграцію[41, с.77].

Інтеграція – прагне до спільних ознак між різними видами мистецтв. Під час опанування дидактичного матеріалу за інтегративною технологією учень сприймає не один, а кілька потоків художньої інформації, основою сприймання стає асоціативне запам'ятовування навчальної інформації.

Дидактичний інструментарій інтегративних художньо-педагогічних технологій ґрунтується на таких методах (і відповідних прийомах):

порівняння – встановлювання подібності й відмінності між різними художніми явищами;

аналогії – пошуку часткової схожості між творами мистецтва;

емоційно-образних асоціацій, що мають різну природу.

Теоретичне обґрунтування художньо-інтегративних технологій дало нам змогу умовно поділити їх на *три групи* за одним провідним інтегратором або кількома визначальними:

світоглядний, або тематичний, вид інтеграції, що здійснюється в межах певних спільних для різних видів мистецтва тем, пов'язаних із відображенням різних аспектів життя;

естетико-мистецтвознавчий вид інтеграції, що передбачає опанування споріднених для різних видів мистецтва понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових тощо;

комплексний вид інтеграції, що передбачає одночасне поєднання кількох провідних інтеграторів із двох попередніх груп або ще й із додаванням до них інших.

Зазначені види інтеграції реалізуються через систему творчих завдань інтегративного типу, що передбачають активізацію міжсенсорних емоційно-образних асоціацій учнів у процесі сприймання творів мистецтва та художньо-творчої діяльності. З-поміж них типовими й уживаними є такі:

- графічно зобразити мелодичний рисунок, передати лініями характер руху мелодії (плавний, стрибкоподібний), напрям руху мелодії (угору чи вниз), дібрати до мелодії відповідні за характером лінії-образи («лінія-пружинка», «лінія-хвиля», «лінія-зигзаг», «лінія-пунктир»);
- дібрати кольори, відповідні музичним тембрам, образам і настроям;
- відобразити музичні ритми (дво-, три-, чотиридольні) або форми (одно-, дво-, тричастинні, куплетні) у схемах-малюнках, орнаментальних композиціях, зокрема аплікаціях;
- намалювати реалістичні композиції (сюжетно-тематичні, пейзажні тощо) – «візуальні розповіді» до програмних музичних творів, театральних вистав;
- відобразити динамічний розвиток музики, кульмінацію в безпредметних кольорових композиціях, у яких змінювати кольорову гаму (яскравість, насиченість, контрастність), відповідно до змін у музиці;

- створити музичні образи – інтонації, ритми, «звукові плями», які б характеризували героїв казки, персонажів сюжетної картини або портрета;
- створити мелодію до вірша (за інтонаціями-підказками або в заданому ритмі й розмірі);
- відтворити характер танців у безпредметних композиціях;
- намалювати ілюстрації до дитячих казок, віршів, мультфільмів;
- передати за допомогою жестів, танцювальних рухів, пантоміми характери героїв казки, персонажів картини, образів програмної музики;
- «оживити» картину за допомогою пантоміми, жестів і рухів або розіграти уявний діалог за сюжетом картини (наприклад, «натюрморт в особах», «розмова намальованих персонажів»)[41, с.78].

3. *Ігрові художньо-педагогічні технології*

Гра – це не імітація життя, а саме життя, це насамперед творча дія, вона розгортається немовби не в реальному просторі, а у світі символічних значень, живої фантазії.

На уроках мистецтва на емоційно забарвлених значущих для дитини художньо-ігрових моделях молодші школярі вчать розуміти мову почуттів, жестів, рухів, а поступово і більш складних феноменів – інтонацій, знаків, символів.

За класифікацією Н. Кудикіної, ігри розподіляються на дві великі групи: ігри за правилами, що мають фіксований зміст, та ігри творчі, вільні.

До ігор з правилами належать дидактичні, інтелектуальні, пізнавальні ігри. Як і будь-якій грі, їм притаманні елементи розваг. Це – загадки, ребуси, кросворди, лото, вікторини, а також умовні подорожі та круїзи, конкурси, ярмарки, аукціони. Різновидом ігор з правилами є рухливі (спортивні, хороводні): естафети, турніри, атракціони тощо.

До ігор творчих входять художньо-конструкторські (з елементами праці) і сюжетно-рольові ігри (ігри-драматизації, інсценізації, театралізовані ігри). Останні передбачають діалогічне мовлення (адже основою театру є драматургія), елементарну «акторську» діяльність учнів (театр починається тоді, коли з'являються актори і глядачі), театральні атрибути (костюми, реквізит тощо).

Особливий статус мають *народні ігри*, зокрема фольклорні ігри малих форм (дитячі обрядові заклички, гукання, традиційні елементи звуконаслідування – імітація співу птахів, рухів і поз тварин), зокрема українські ігри «Мак», «Коза», «Воротар», «Огірочки» тощо, які з огляду на їхній потужний естетико-виховний потенціал доцільно активно застосовувати у школі, починаючи з молодших класів[41, с.90].

Комп'ютерні ігри, що набувають популярності в усьому світі, зокрема ті, що побудовані на художньому матеріалі, мають свою пізнавальну специфіку і домірно до віку учнів (дозовано) можуть включатися у навчально-виховний процес початкової школи (Н. Побірченко).

Ділові ігри є прерогативою старшої школи з її профільною допрофесійною підготовкою учнів, хоча елементарні їх форми, наприклад, з основ економічної культури, сучасні науковці рекомендують впроваджувати вже в початковій школі. На уроках мистецтва можуть знайти своє місце всі наведені види ігор, проте

найдоцільнішими, безумовно, будуть ті, що безпосередньо впливають із завдань художнього розвитку молодших школярів.

З-поміж *художньо-конструкторських ігор* у початкових класах варто включати такі: «Дитяче книжкове видавництво» (колективне створення книжки-малюка з розподілом художньо-професійних функцій), «Кіно студія» («розкадровка» мальованого мультфільму), «Фабрика дитячої іграшки» або «Театральне ательє з пошиття лялькових костюмів» (виготовлення іграшок із різних матеріалів, одягу та аксесуарів для них), «Дизайнфірма “Чарівна флористика”» (декоративні роботи з природних матеріалів).

Ігри з елементами хореографії. В перебіг уроків краще включати форми хореографічних мініатюр, які обмежуються нескладними рухами і не вимагають спеціального сценічного простору. Це і традиційне для уроків музики пластичне інтонування, що нерідко супроводжує виконання пісні, й імпровізовані рухи при сприйманні відповідних творів танцювального характеру. З метою психічного розвантаження, емоційної саморегуляції доречними стануть динамічні танцювальні хвилинки з імітацією образів музичних творів за допомогою «рук, що розмовляють» («Карнавал тварин» К. Сен-Санса, «Пташка» і «Метелик» Е. Гріга тощо)[41, с.91].

Головна відмінність ігрових технологій хореографічного спрямування від виконання звичайних танців полягає в домінуванні імпровізаційності, «ескізності», відсутності таких важливих для уроків хореографії стандартів і правил «школи», за якими виконуються танцювальні рухи і які вимагають багаторазового повторення за зразком і шліфування (вправи, екзерсиси, тренаж тощо).

Театралізовані ігри передбачають обов'язкове перевтілення в реальних чи уявних персонажів, героїв казок і мультфільмів, допускають вигадкування нових неіснуючих фантастичних дійових осіб[41, с.91].

Театральний компонент шкільної мистецької освіти може втілюватися за допомогою різних форм і методів – від простої сюжетно-рольової гри, що стає фрагментом уроку (ігри-блискавки), до створення дитячого театру класу або школи і проведення уроків-вистав. Плануючи використання ігрових художньо-педагогічних технологій, можна запропонувати учням розглянути навчальні завдання уроку зі сприймання або практичної роботи мовби під різними кутами зору, попередньо розподіливши їх на групи за такими рольовими позиціями: «Композитори», «Співаки», «Художники», «Дизайнери», «Відвідувачі концерту» (виставки, театру).

До навчально-виховного процесу в початковій школі, окрім згаданих форм і методів театральної педагогіки, можна також включати:

драматизацію – переробку розповідного твору на драматичний (діалог дійових осіб за певним сюжетом з елементами акторської гри, умовного перевтілення дає змогу формувати в учнів чутливість до інтонації, емоційного тону мовлення – грайливого, сердитого, сумного, упевненого тощо);

пантоміму – створення образу за допомогою пластичних рухів, жестів, міміки (пластичні мініатюри, пантоміми-імпровізації, експромти-імітації); 9 інсценізацію – сценічне виконання твору (казки, пісні, образів і сюжетів картин, що «оживають» тощо) з елементами сценографії (декорації, костюми та інші образотворчі засоби);

театралізацію – інтерпретацію певного тексту або події з використанням акторської гри (інтонація голосу, міміка, пози, жести, рухи) та комплексу театральних

атрибутів (маски, костюми, грим, реквізит, ляльки). Педагогічне керівництво художньо-ігровою, зокрема театральною, діяльністю учнів включає такі складові:

організаційно-процесуальне забезпечення (розробка ідеї, теми, сценарію, загальної драматургії уроку з художньо-ігровим – конструктивним, театральним тощо – компонентом, організація процесу ігрового навчання, форми й методи оцінювання освітніх результатів);

емоційно-психологічне забезпечення (створення сприятливого психологічного клімату, творчої атмосфери);

матеріально-предметне забезпечення (підготовка художньо-дидактичних матеріалів, створення відповідного художньо-естетичного середовища, наприклад організація простору класу для рухливої гри, оформлення уявної сцени).

4. *Проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології*

Під евристичним навчанням розуміються словесні методи, спрямовані на активізацію інтуїтивних процедур діяльності учнів у вирішенні творчих задач. Визначальною властивістю педагогічної евристики є прийоми «наведення» учнів на правильне рішення, що веде до скорочення варіантів рішень. Спостерігається закономірність: що більше невизначеного міститься в запитаннях, то більший їх евристичний потенціал. «Відкриті» запитання, тобто без заданого напрямку пошуку відповіді, відкривають перед учнями багато шляхів і засобів рішення.

В молодшому шкільному віці активно використовують імпровізацію – вокальну, інструментальну, ритмічну, пластичну, акторську, творчі завдання на створення мелодій та інструментально-ритмічного акомпанементу, малювання на вільну тему тощо. Активізації сприймання різних видів мистецтва сприятиме застосування аналізу-інтерпретації художніх творів. Організувати самостійну пізнавальну-творчу роботу можна за допомогою: висунення гіпотези, застосування прийомів «руйнування», гіперболізації, «мозкового штурму», запитань або завдань з колективним обговоренням можливих підходів до вирішення проблеми [41, с.110-111].

Евристична діяльність не передбачає наявності попереднього репродуктивного досвіду, уміння діяти за зразком. Одним з ефективних методів стимулювання креативності учнів є евристична бесіда – це словесний діалогічний метод навчання, за якого вчитель організовує активну пізнавальну діяльність учнів через конструювання серії взаємопов'язаних запитань, на які учні мають дати відповіді, завдяки чому вони під педагогічним керівництвом самостійно опановують усі складові пошуку знання. На відміну від настановчих, відтворюючих, систематизуючих типів бесід метою евристичної бесіди є розвиток творчого мислення учнів [41, с.112].

До операційних аспектів проблемно-евристичної технології належать: проблемні (незавершені) запитання, проблемний (ігровий або змагальний) виклад навчального матеріалу, створення проблемних ситуацій на уроці. Щоб уникнути одноманітності під час навчання та організувати самостійну художньо-пізнавальну діяльність учнів, доцільно застосовувати на уроках мистецтва альтернативні завдання (від альтернатива – з фр., лат. – «чергую», «змінюю»). Тобто вчитель пропонує не одне для всіх, а кілька завдань, різноманітних за змістом і рівнем складності, з-поміж яких учень має вибрати той варіант, який він хоче і може виконати. За умов варіативності завдань кожна дитина матиме змогу обрати із запропонованих ті, які посилені для неї

на певному етапі розвитку, тоді й слабкі учні не відчуватимуть себе невпевнено (прямий шлях до низької самооцінки), і для здібніших індивідуальна планка досягнень не буде опускатися з огляду на можливий загальний невисокий рівень підготовленості всього класу.

Корисно виконувати завдання, спрямовані на виявлення прихованих помилок, навмисно допущених учителем із певною дидактичною метою (одна з назв – «метод руйнування»). Варіанти завдань: «Що зайве?» і «Знайди помилку»:

пропонується низка музичних і живописних творів на певну тему, наприклад «Осінній сум», «Весняні настрої», «Лісові мешканці», з двома-трьома творами, які за образно-емоційним змістом не підходять до цієї групи;

у серії малюнків «Музичні знаки» «приховати» дорожні знаки-символи або інші й віднайти «зайві» – тобто немусичні;

знайти «зайве» в переліку однорідних явищ, наприклад «Танці» (халлінг, жига, колискова, менует, гопак, мазурка) або «Жанри живопису» (натюрморт, портрет, собор, пейзаж);

виявити приховані помилки під час співу-показу вчителем фрагменту пісні або в перебігу виконання педагогічного малюнка-зразка для візуального пояснення етапів роботи.

Загострює увагу завдання на основі прийому «навпаки». Наприклад, заспівати колискову голосно, у швидкому темпі, а мелодію гопака зіграти дуже повільно й тихо.

Педагогічний малюнок. Він виконується з конкретною методичною метою – продемонструвати етапність виконання певних художньо-практичних дій, процесуальність утілення художнього задуму на площині, в об'ємі, типи композиційних рішень (симетрія, асиметрія, діагональ тощо) в обраному форматі. Різновид педагогічного малюнка – композиційна схема, зразок-алгоритм композиційного рішення твору мистецтва, що аналізується та інтерпретується, або практичної роботи, що має. При виконанні педагогічних малюнків-схем з образотворчого мистецтва навмисно переставити предмети в натюрморті, поміняти місцями перший і другий план у пейзажі, прибрати центральну фігуру або предмет у сюжетно-тематичній композиції, щоб учні краще відчували, що таке композиційний центр [41, с.114].

Дидактичні казки є ефективним засобом емоційно-образного підсилення пізнавальних інтересів на інтегрованих уроках мистецтва, у якій головне не сюжетність, а одухотворення певних фактів, властивостей, засобів виразності мистецтва. Такі казки вчитель може створювати до будь-якої теми уроку, і якщо це робиться систематично, діти самі стають маленькими казкарями і починають розповідати власні цікаві історії. Орієнтовна тематика казок поліхудожнього спрямування: «Як подружилися дві дівчинки – Лінія і Мелодія і два хлопчики – Колір і Тембр», «Про конкурс Музичних і Графічних Штрихів», «Подорож до країни Ритм».

5. *Інтерактивні художньо-педагогічні технології*

Інтерактивне навчання створює комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність. Головне – інтерактивні методи створюють умови для міжособистісної взаємодії учнів.

Інтерактивний (англ. interaction – «взаємодія») означає «здатний до взаємодії, співробітництва, діалогу». (Префікс «інтер» у дослівному перекладі з латинської мови означає «перебування поміж») [41, с.122].

З огляду на велику кількість інтерактивних умінь класифікуємо їх у такі основні групи:

уміння слухати партнерів і виявляти до них прихильність, доброзичливість, толерантність;

уміння переконувати, аргументувати власну думку, керувати емоційним станом;

уміння дискутувати, підтримувати зворотний зв'язок, ініціювати спілкування, доходити компромісу; 9 умінь взаємодіяти, співпрацювати, установлювати ділові контакти, працювати в парі, у малих групах, колективно.

Отже, основою інтерактивних педагогічних технологій є спілкування. Педагогічний діалог – це своєрідна поліфонія взаємодії, де специфічні дії вчителя, який моделює навчально-виховний процес на партнерських засадах (відкритість, довіра, повага, симпатія тощо), створюють умови для самовираження кожного учня. Завдання вчителя – гуманного, а не авторитарного – допомагати школярам долати чи нейтралізувати психічні, смислові та інші бар'єри спілкування, емоційно захоплювати спільною діяльністю, розкривати й підтримувати творчий потенціал особистості.

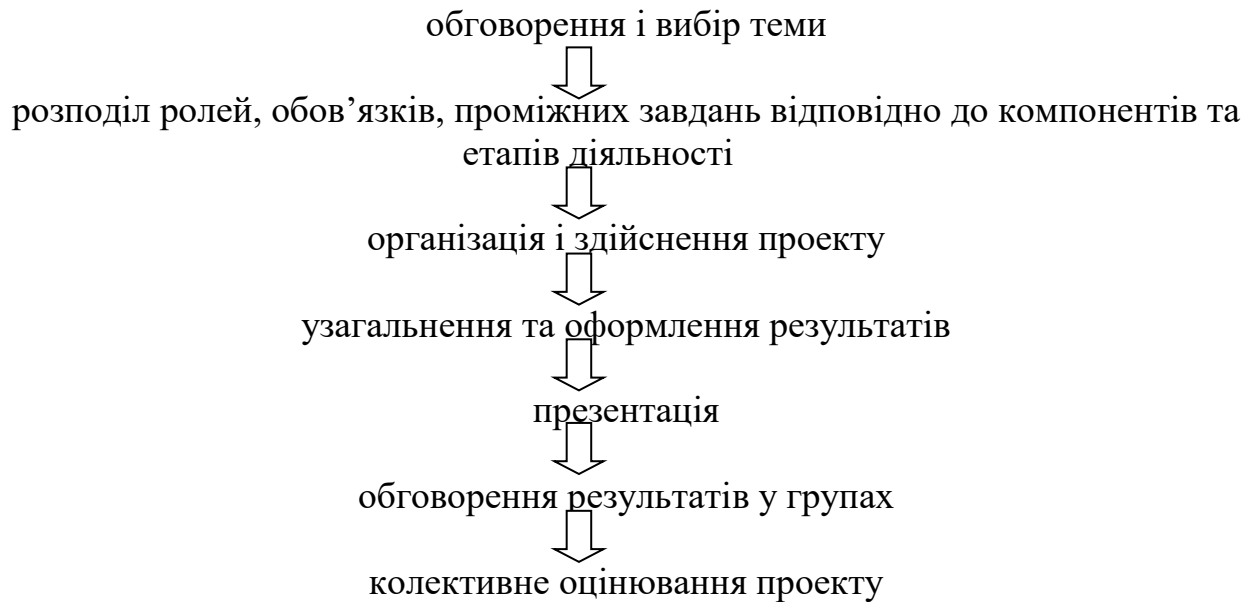
Фасилітована дискусія як одна з форм педагогічного спілкування полягає в колективному обговоренні певної проблеми, що має на меті колегіально наблизитися до результату (віднаходити рішення, відкривати нові ідеї, утворювати консенсус) за допомогою певних стратегій, спрямовуючих запитань і спеціальних прийомів ведучого – фасилітатора.

Важливо правильно реагувати на відповіді дітей: підтримувати їх усі виключно позитивно. Головне правило ведення дискусії – узагалі не оцінювати відповіді дітей як «правильні» чи «неправильні» (учень має право на своє «бачення», навіть якщо воно не збігається із загальновизнаним чи розумінням змісту твору самим учителем). Треба намагатися залучати до обговорення всіх, щоб не домінували одні й ті самі учні, щоб ніхто не залишився «забути». До ключових елементів технології належать парафраз і пов'язування думок учнів. Перефразування і пов'язування (лінкінг) відповідей-версій дітей під час групової рефлексії забезпечують утримання дискусії на високому рівні активності і спрямовують її на кінцевий результат – розуміння змісту творів, що сприймаються та обговорюються.

Інтерактивні художньо-педагогічні технології передбачають різні форми організації взаємодії учнів у навчальній діяльності: роботу в парах, трійках, малих і великих групах. Групова діяльність здійснюється на засадах кооперації.

Для виконання молодшими школярами колективних робіт варто час від часу застосовувати метод проектів. За домінуючим видом діяльності можна виокремити основні типи художніх проектів: інформаційний, дослідницький, практично-творчий, ігровий (або рольовий). Метод проектів застосовується на етапах введення в тему (переважно інформаційний тип), розкриття основного змісту теми (дослідницький та інформаційний типи), під час узагальнення теми (ігровий або художньотворчий типи).

Етапи здійснення проектного завдання

6. Використання сугестивних художньо-педагогічних технологій

Сугестивні технології спираються на психотерапевтичні методи, зокрема на метод комунікативної психотерапії засобами мистецтва, який посилює мотивацію, загальну ефективність навчання завдяки потужному впливу емоційних чинників (задоволення, релаксації, єдності свідомого і позасвідомого аспектів сприймання). Доведено, що психічна релаксація здатна послабити інтелектуальне напруження дітей, вона допомагає знімати стрес і піднімати настрій учнів, сприяє їхній працездатності й покращує показники здоров'я. Сугестологія – наука, що вивчає особливості психологічних явищ навіювання та самонавіювання – здебільшого словесного, інколи паралінгвістичного впливу на людину і спрямована на підвищення її емоційності, працездатності. Усі сугестивні методи стимулюють мотивацію навчання, викликають позитивні емоції, пізнавальний інтерес, підсилюють додаткові зовнішні емоціогенні впливи (емпатія, катарсис).

Ці гуманні за характером впливу технології створюються в контексті педагогічного оптимізму, вони виконують функцію піднесення учня, упевнення його у власних силах, зняття психічних бар'єрів у навчанні. Інструментарій сугестивної технології складається з методів:

експресивних впливів (інтонаційна та образна палітра голосу, виразність пауз, шепіт);

створення емоціогенних ситуацій (мета – пережити почуття успіху, джерело – мовлення вчителя – захопливе, яскраво емоційне, що викликає подив, переживання почуття краси);

арт-терапії (функціональна музика, функціональний колір, живопис) тощо.

7. Естетотерапевтичні художньо-педагогічні технології

Це малодосліджений синтез галузей наукового знання, що здійснюється на перетині педагогіки, психології, мистецтвознавства і медицини, ергономіки, він передбачає позитивний (стимулюючий і гармонізуючий) вплив творів різних видів мистецтва на органи дихання, слуху, на голос і пластику, координацію рухів учнів з метою розвитку здорової особистості. Виокремлюється кілька видів естетотерапії:

музикотерапія – активне і пасивне слухання музики, індивідуальний, ансамблевий і хоровий спів;

арт-терапія – малювання або використання кольорів у різних видах навчальної діяльності;

імаготерапія – «проживання образу»;

евритмія – логоритмічна пластика, сольний або колективний танок-імпровізація під музику;

театротерапія, або драмотерапія, – ігрові чи пластичні дії рухи, пантоміма.

За допомогою комплексних емоціогенних технологій учитель може стимулювати різні форми самовираження учнів, розвивати здібності до невербальної комунікації (міміка, пантоміміка, музика жестів і рухів – пластичне інтонування), коригувати психічні стани, сприяти релаксації, здійснювати профілактику зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я школярів. Зауважимо: головна стратегія естетотерапевтичної діяльності вчителя – не лікування патологій, а попередження можливих відхилень, актуалізація превентивних функцій педагогіки мистецтва і не тільки в надзвичайних обставинах, а й у природних умовах навчально-виховного процесу [41, с.133].

8. *Музейні художньо-педагогічні технології*

Соціальна значущість проблеми навчання і виховання особистості у просторі музею, важлива роль культурно-освітнього середовища музею в опануванні школярами культурного досвіду, необхідність інтенсифікації його освітнього потенціалу для духовно-морального та естетичного вдосконалення людини нового покоління викликали потребу існування музейної педагогіки. Становлення музейних художньо-педагогічних технологій відбувається на основі підходу до музею як до моделі багатовимірного світу, у якій досвід раціонального пізнання переплітається з емоційно-чуттєвим. Ці технології допомагають музейним працівникам активізувати роботу з відвідувачами різних категорій, створювати інноваційні музейно-педагогічні програми для різних аудиторій, і зокрема для школярів різного віку – дітей, підлітків, юнацтва тощо, застосовувати нові технології і методи музейної справи, форми експонування колекцій. Істотні перспективи для розвитку музейної педагогіки і музейних художньо-педагогічних технологій пов'язані з опануванням віртуального простору сучасної глобальної інформаційно-комунікаційної мережі інтернет, який залишається сьогодні «невідкритим континентом» для багатьох педагогів. Віртуальні музеї та галереї створюють тематичні виставки, що є цифровими аналогами реальних експозиційних колекцій окремих музеїв або симбіозом міжмузейних колекцій із різних країн світу. Окрему групу складають музеї віртуального мистецтва (net-art), які репрезентують створені за допомогою комп'ютера візуальні, акустичні й анімаційні образи. Сучасні музеї поділяють на такі групи:

за адміністративно-територіальною приналежністю (республіканські, обласні, районні, міські, селищні, сільські);

за статусом (національні, державні, громадські, відомчі, приватні);

за профілями (археологічні, природничі, історичні, літературні, меморіальні, художні, технічні, екомuzeї, галузеві, комплексні);

за типами, категоріями відвідувачів (академічні науководслідні; науково-освітні, публічні, масові; навчальні – при закладах освіти й позашкільних установах);

за комплексністю пам'яток (музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби тощо).

Профіль музею виявляється в його колекціях і тематиці експозиційної діяльності.

9. *Медіатехнологічні художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва.*

Медіакультура охоплює сукупність інформаційно-комунікативних засобів, матеріальних та інтелектуальних цінностей, що вироблені людством у процесі культурно-історичного розвитку. Поняття «медіа» (з лат. *medium* – «засіб») використовується в усьому світі як синонім засобів масової інформації та комунікації. До них традиційно зараховуються друковані видання, преса, фотографія, звукозапис, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, зокрема інтернет. Під поняттям «мультимедіа» (англ. *Multimedia*, від лат. *multum* – «багато», *medium* – «засоби») розуміється комплекс апаратних і програмових засобів, які надають можливість користувачеві працювати в діалоговому режимі з різними типами інформації (графікою, текстом, звуком, відео), організованими в єдину систему.

Ознайомлення учнів з усією палітрою сучасних медіазасобів, залучення їх до художньо-творчої діяльності в царині ЗМІ, зокрема й шляхом застосування у навчальному процесі графічних, музичних, анімаційних комп'ютерних редакторів, відкриває нові горизонти для художньо-творчої самореалізації особистості.

В школах широко впроваджуються інформаційні технології: дошка Smart Boar, електронні підручники для 1-го та 2-го класів, навчальні онлайн-ігри, інтерактивні вправи, створені в онлайн-сервісі *LearningApps.org.*, сервіс *Tagul* (<https://tagul.com/cloud/20>), де «хмара» категорій (тегів) є опорним конспектом [11, с.142].

У згаданих методичних рекомендаціях І. Черешнюк радить користуватися такими програмами-редакторами зображень для виготовлення за допомогою комп'ютера рекламних плакатів, постерів та іншої різноманітної продукції:

- *Photo to Color Sketch* – програма для перекладу фото в начерк,
- *Poster Forge* – програма для створення постерів з фото і картинок,
- *Canva* – онлайн-конструктор для створення банерів, візиток тощо.

Інтернет-сервіси:

- *Glogster*, що дозволяє розмістити текст, графіку і відео, де будь-який елемент може стати гіперпосиланням,

- *Prezi*, *Projeqt*, *Linoit*, *SlideRosket*. Сервіс *Prezi.com* є додатком *Web 2.0.*, призначений для створення та демонстрації динамічних презентацій у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів,

- спеціальні програми й онлайн-сервіси *PowToon*, *VideoScribe*. 20 для створення презентації, що дають змогу перетворювати речі на прості й доступні візуальні образи.

Найефективнішим технологічним інструментарієм у методиці навчання мистецтва загалом і зокрема проведення уроків мистецтва у 1-му і 2-му класах вважаємо електронний підручник. Він побудований на ігрових засадах, він концентрує величезну низку комп'ютерних форм супроводу уроків мистецтва «в одному ресурсі»: тексти, зображення, відео, інструментальна музика і спів, зокрема з караоке, гра на віртуальній клавіатурі, довідкові веб-сайти, дидактичні ігри, онлайн-

вправи й різновиди практичної діяльності з малювання на планшеті, перевірні тести тощо. Безмежні можливості медіа-ресурсів уже сьогодні надають істотну методичну допомогу вчителям мистецтва, адже «знімають» чимало проблем забезпечення уроків художнім матеріалом, які завжди існували, проте в майбутньому за умов їх дійсно масового розповсюдження, ймовірно, актуалізується питання створення спеціальної методики [41, с.144].

Контрольні питання:

1. Розкрийте різновиди інтеграції на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».
2. Охарактеризуйте зміст поняття «художньо-педагогічна технологія».
3. Які методи притаманні інтерактивним художньо-педагогічним технологіям навчання мистецтва?
4. Назвіть особливості інтегративної художньо-педагогічної технології.
5. Охарактеризуйте ігрову художньо-педагогічну технологію.
6. Поясніть, як Ви розумієте проблемно-евристичну художньо-педагогічну технологію.
10. Назвіть особливості інтерактивної художньо-педагогічної технології.
11. Запропонуйте використання сугестивних художньо-педагогічних технологій.
12. Охарактеризуйте естетотерапевтичні художньо-педагогічні технології.
13. Аргументуйте перспективу використання музейної художньо-педагогічної технології.
14. Які сучасні медіатехнологічні художньо-педагогічні технології на уроках інтегрованого курсу «Мистецтва» можна використовувати?

Рекомендована література: 12; 16; 19; 23; 26; 39; 41; 46; 48; 52; 58; 61; 62; 63; 64; 71; 72; 73; 78

Завдання для самостійної роботи

Розробіть план-конспект уроку з використанням елементів музикотерапії та ігрових технологій за тематикою уроків 1 класу.

Література до самостійної роботи:

1. Гаврілова Л.Г. Мультимедійні технології в мистецькій освіті: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних вишів (напрямок підготовки 6.010102 – «Початкова освіта»). Словянськ: Видавництво Б.І.Маторіна, 2014. 228 с.
2. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів заг. серед. освіти. Київ : ВД «Освіта», 2018. 128 с.
3. Лемешева Н. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2018. 128 с.
4. Масол Л., Гайдамака Е., Колотило О. Мистецтво: роб. зошит-альбом інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 64 с.
5. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: Електронний підручник. 1 класу Київ: Генеза, Брістар, 2018. URL: https://bristarstudio.com/uk/books/book_arts_uk (дата звернення 21.12.2019).
6. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 144 с.
7. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво» (<https://artmon59-new.ed-era.com/>) (дата звернення 17.10.2019).

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ
Семінарське заняття до 1 змістового модуля
«Теоретичні основи інтеграції в мистецькій освіті».

Питання:

1. Основні орієнтири Державного стандарту початкової мистецької освіти.
2. Мистецько-культурологічні та психолого-педагогічні основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.
3. Форми мистецької інтеграції.
4. Класифікації трактувань інтеграції.
5. Функції і принципи загальної мистецької освіти.
6. Базові компетентності мистецької освіти.
7. Компоненти системи мистецької освіти.
8. Мета і завдання (навчальні, виховні, розвивальні) навчання мистецтва в загальноосвітній школі.
9. Особливості освітніх програм з мистецтва.
10. Характеристика альтернативних програм мистецьких дисциплін.
11. Домінантні та додаткові галузі мистецтв.
12. Характеристика об'єднання тем предметів між собою або інтегральні мистецькі комплекси (використання міжпредметних зв'язків).
13. Об'єднання навчальних тем й мистецького тезаурусу (образи-аналогії).
14. Характеристика технології проведення уроків мистецтва.
15. Типи, жанри і структура та драматургія уроків.
16. Основні види діяльності учнів на мистецьких уроках.
17. Організація групової, індивідуальної, фронтальної, колективної, корпоративної роботи на мистецьких заняттях.
18. Оцінювання знань та умінь учнів на мистецьких уроках відповідно до визначених критеріїв.
19. Види інтеграції на уроках.
20. Інтегративна технологія на уроці мистецтва.
21. Ігрова технологія на уроці мистецтва
22. Проблемно-евристична технологія на уроці мистецтва.
23. Інтерактивна художньо-педагогічна технологія на уроці.
24. Використання сугестивної технології на уроці мистецтва.
25. Можливості використання естетотерапевтичної та музейної технологій на уроці мистецтва.
26. Використання медіатехнологічної художньо-педагогічної технології на уроках мистецтва.
27. Поясніть як Ви розумієте вислів «Сприймання мистецтва – це мистецтво сприймання (Бертольд Брехт)».

Рекомендована література: 4; 10; 11; 12; 16; 17; 19; 21-46; 48; 52; 53; 58; 61-64; 68; 71-73; 78.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття до теми 2.1

«Практичні основи використання літературних творів у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій».

Мета: допомогти студентам усвідомити використання літературного тексту у змісті електронного підручника, мультимедійної презентації, ознайомити із основами їх створення.

Основні поняття: вірш, літературний текст, електронний підручник, мультимедійна презентація

Питання для опрацювання

1. Поняття підручника та навчального посібника, їх роль в процесі виховання та учіння.
2. Зміст та особливості мультимедійної презентації на мистецьких заняттях.
3. Структура сучасного електронного підручника, мультимедійної презентації.
4. Принципи підбору змісту підручника, мультимедійної презентації.
5. Види завдань в електронному підручнику, мультимедійній презентації.
6. Вимоги до побудови матеріалу електронного підручника, мультимедійної презентації.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття «підручник», «навчальний посібник», «мультимедійна презентація».
2. Розкрийте структуру сучасного електронного підручника, мультимедійної презентації.
3. Сформулюйте принципи підбору змісту підручника, мультимедійної презентації.
4. Які види завдань притаманні електронним підручникам, мультимедійним презентаціям? Які вміння та якості особистості вони розвивають?
5. Аргументуйте вимоги до побудови електронного підручника, вибору літературних творів у написанні музичних композицій.

Робота на занятті

1. Обговорення питань для опрацювання.
2. Обговорення контрольних запитань та завдань.
3. Створення проекту електронного підручника з музики «Музика мого народу» для дітей четвертого класу загальноосвітньої школи за розділами:
 - вступне слово;
 - планета барвистої музики;
 - карта пісенного царства;
 - місто співучих пісень;
 - державні символи;
 - місто троїстих музик;
 - місто жнивварських пісень;
 - місто жартівливих пісень;
 - місто маминої пісні;

- місто історичних пісень;
- місто ліричних пісень;
- місто календарно-обрядових пісень;
- музика мого народу;
- сторінка кросвордів;
- заключне слово.

В електронному підручнику варто використовувати: тексти, зображення, питання для закріплення інформації, схеми, таблиці, нотні тексти, відео, інструментальну музику, спів з караоке та по нотах, гра на віртуальній клавіатурі, довідкові веб-сайти, дидактичні ігри, онлайн-вправи й різновиди практичної діяльності з малюванням на планшеті, тести тощо.

Теми рефератів

1. Основні тенденції розвитку мистецької педагогіки ХХ-ХХІ ст.
2. Висвітлення питань художнього виховання і розвитку дітей у зарубіжній літературі.
3. Використання ідей вальдорфської педагогіки на уроках музичного мистецтва в початковій школі.
4. Роль сімейного виховання в музичному розвитку дитини (на прикладі використання педагогічних ідей Сініті Сузукі).
5. Угорська музично-педагогічна концепція Золтана Кодая та її адаптація в українських школах.
6. Музично-педагогічна концепція Едвіна Гордона та її використання в дошкільних закладах освіти.

Індивідуальне науково-дослідне завдання

1. Створити коротенькі історії або казки про ноти, використовуючи слова-підказки:
 «Дотепна До» (домівка, доріжка, доброта, добридень, добраніч),
 «Реактивна Ре» (репертуар, реприза, ремесло, реєстр, реклама),
 «Мініатюрна Мі» (мікрофон, міцно, міміка, місце, місто),
 «Фантазерка Фа» (фантазія, фазан, факел),
 «Солодкозвучна Соль» (соловей, солістка, солодощі),
 «Ляклива Ля» (лялька, ляскати),
 «Сіренька Сі» (сіть, сік, сім'я) [6, с.95].
2. Створити проблемну ситуацію в якій продумати висунути гіпотезу, застосування методу «руйнування» (знайти «зайве» в переліку однорідних явищ, наприклад «Танці» (халлінг, жига, колискова, менует, гопак, мазурка) або виявити приховані помилки під час співу-показу вчителем фрагменту пісні або в перебігу виконання педагогічного малюнка-зразка для візуального пояснення етапів роботи, гіперболізації, «мозкового штурму», озвучити запитання або завдання та організувати колективне обговорення можливих підходів до вирішення проблеми (клас, семестр, тема та проблема за вибором студента) [6, с.112].
3. Створи казку (наприклад, «В країні Гармонія», «Подорож до країни Ритм», «Як подружилися сім нот і кольори веселки»).
4. Розробити сценарій проведення музичного брейн-рингу для учнів 5-го класу.

5. Розробити сценарій комплексного позакласного музичного заняття «Музика у творчості Т.Г. Шевченка».
6. Створити плейкаст (музичної листівки з віршом (текстом) і музикою (саундтреком))[6, с.148].

Рекомендована література:

1. Аристова Л.С, Музичне мистецтво: підручник для 4 класу. К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. 128 с.
2. Видання. Основі види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017-95 [Чинний від 1996-01-01]. К.: Держстандарт України, 1995. 47 с. (Національний стандарт України).
3. Загальні вимоги до змісту та оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури: методичні рекомендації для викладачів на основі чинних нормативних документів / [уклад. Л. О. Котлова]; Житомир, 2014. 56 с.
4. Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010 [Чинний від 2010-01-07]. К.: Держспоживстандарт України, 2010. 18 с.
5. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Х. : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
6. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
7. Моргун О.М. Комп'ютерний підручник як новий дидактичний засіб. Педагогіка і психологія. 1994. № 1. С. 117–124.
8. Проектування та створення електронних підручників у програмі Bristar UniMaster. URL: <http://www.airo.com.ua/proektuvannya-ta-stvorennya-elektronnyh-pidruchnykiv-u-programi-bristar-unimaster/> (дата звернення 21.12.2019р.)
9. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.
10. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. К.: «К.І.С.», 2003. 296 с.
11. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544с.
12. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.
13. Шевченко В.Л. Електронний підручник нового покоління як засіб керування пізнавальною діяльністю. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3917 (дата звернення 21.12.2019)
14. Шевченко В.Л. Основи дидактичного проектування комп'ютерно орієнтованих навчальних комплексів для дистанційної освіти: навчально-методичний посібник. К. : Вид. НТУУ "КПІ", 2008.152 с.

Завдання для самостійної роботи

Розробіть конспект уроку мистецтва для 1-го класу (1 семестр) з використанням літературних творів, поясніть його художньо-педагогічну драматургію, застосуйте технологічну карту.

Література до самостійної роботи:

1. Гаврілова Л.Г. Мультимедійні технології в мистецькій освіті: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних вишів (напрямок підготовки 6.010102 – «Початкова освіта»). Словянськ: Видавництво Б.І.Маторіна, 2014. 228 с.
2. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів заг. серед. освіти. Київ : ВД «Освіта», 2018. 128 с.
3. Лемешева Н. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2018. 128 с.
4. Масол Л., Гайдамака Е., Колотило О. Мистецтво: роб. зошит-альбом інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 64 с.
5. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: Електронний підручник. 1 класу Київ: Генеза, Брістар, 2018. URL: https://bristarstudio.com/uk/books/book_arts_uk (дата звернення 21.12.2019).
6. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 144 с.
7. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво» (<https://artmon59-new.ed-era.com/>) (дата звернення 17.10.2019).

Практичне заняття до теми 2.2

«Залучення хореографічного руху й пантоміми в музичній діяльності».

Методичні системи Ж. Жак-Далькроза і В. Верховинця. Методика «вільного художнього руху» Л. Алексєєвої і І. Кулагіної. Методика пластичного інтонування В. Коен.

Мета: допомогти студентам усвідомити взаємозв'язок руху, пантоміми, музики, взаємовідношення з ритмом, метром, темпом на мистецьких заняттях; засвоїти основні поняття «рухо-пластична мова», «пластичне інтонування», «метод пластичних дзеркал» на уроках «Мистецтво»; ознайомити із методиками Ж. Жак-Далькроза і В. Верховинця, Л. Алексєєвої та І. Кулагіної, В. Коен.

Основні поняття: рухо-пластична мова, пластичне інтонування, методика «пластичних дзеркал».

Питання для опрацювання

1. Ознайомитися із методичними основами роботи Ж. Жак-Далькроза і В. Верховинця.
2. Характеристика методики «вільного художнього руху» Л. Алексєєвої та І. Кулагіної.
3. Проаналізуйте шляхи удосконалення слухання музики в школі за методикою В. Коен.
4. Подібність та відмінність методики слухання музики за традиційною методикою та методикою «пластичних дзеркал».

5. Розкрийте зміст понять: пластичне інтонування, творчі прийоми, метод «пластичних дзеркал».
6. Ознайомитися із основними принципами роботи педагога-музиканта за методикою В. Коен.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте основні положення методики Ж. Жак-Далькроза.
2. Розкрийте особливості методичних настанов В. Верховинця.
3. Проаналізуйте збірку ігор з піснями й танцями «Весняночка» В. Верховинця, та поясніть, як детальний опис гри, який ілюструється наочними схемами розміщення її учасників у просторі, допомагає учителю в роботі.
4. Опишіть елементи методики «вільного художнього руху» Л. Алексєєвої та І. Кулагіної.
5. Проаналізуйте методику В. Коен.
6. Що є визначальним у роботі педагога музиканта за словами В. Коен?
7. Чи погоджуєтесь Ви зі словами В. Коен, що такий вид діяльності як слухання музики доцільніше подавати з використанням рухів.
8. Назвіть які прийоми краще використовувати під час розучування пісні з використанням методики «люстерка».
9. Проаналізуйте використання навчальних ігор для виховання почуття відповідності або невідповідності музики рухам.
10. Наведіть приклади навчальних ігор щодо засвоєння гри на дитячих музичних інструментах.

Робота на занятті

1. Обговорення теоретичних питань.
2. Обговорення контрольних запитань та завдань.
3. Перегляд відеоматеріалів та обговорення творчих завдань типу:
 - Підготувати пластичний етюд слухання музичного твору за методикою В.Коен (музична композиція за вибором студента).
 - Створити пантоміму на визначений «образ» (примхливий заєць, весела хмаринка, літній дощ) за допомогою пластичних рухів, жестів, міміки (пластичні мініатюри, пантоміми-імпровазації, експромти-імітації) [7, с.93].

Теми рефератів

1. Засвоєння школярами молодших класів засобів музичної виразності у процесі слухання музики;
2. Значення «Шульверка» К. Орфа для розвитку інтегрованого засвоєння мистецтва.
3. Використання українських ігор з елементами співу та музичного супроводу в дитячому садку.
4. Художньо-педагогічна концепція Е. Жак-Далькроза та її застосування в українських школах.
5. Порівняння традиційної та інноваційної методики викладання музичного мистецтва в сучасній школі.

Індивідуальне науково-дослідне завдання

1. Графічно зобразити мелодичний рисунок, передати лініями характер руху мелодії (плавний, стрибкоподібний), напрям руху мелодії (угору чи вниз), дібрати до мелодії

відповідні за характером лінії-образи («лінія-пружинка», «лінія-хвиля», «лінія-зигзаг», «лінія-пунктир») (музичний твір за вибором студента) [7, с.78].

2. Передати за допомогою жестів, танцювальних рухів, пантоміми характери героїв казки, персонажів картини, образів програмної музики (музичний твір за вибором студента) [7, с.78].

3. «Оживити» картину за допомогою пантоміми, жестів і рухів або розіграти уявний діалог за сюжетом картини (наприклад, «натюрморт в особах», «розмова намальованих персонажів») (художній твір за вибором студента) [7, с.78].

Рекомендована література:

1. Из истории музыкального воспитания. Хрестоматия / сост. О.А. Апраксина. М., 1990.

2. Вендрова Т.Е. Уроки музыки - уроки жизни. *Музыка детям: Вопросы музыкально-эстетического воспитания*: Сб. ст. / Сост. Л. Михеева. Вып.5. Л.: Музыка, 1985. С. 12 - 25

3. Вендрова Т.Е. Художественно-педагогический анализ на уроке музыки. *Музыка в школе*. 1989. №3. С. 10 - 16

4. Вендрова Т.Е., Критская Е. Урок музыки: Трудности, реальные и мнимые *Музыка в школе*. 1985. №4. С. 6 - 11

5. Кадобнова И., Критская Е. Музыка - в движении. *Музыка в школе*. 1984. №2. С. 11 - 17.

6. Красникова Е.И. Обзор зарубежных работ по проблемам восприятия музыки. *Вопросы психологии*. 1981. №2. С. 150 - 155.

7. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)

8. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.

9. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544с.

10. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

Завдання для самостійної роботи

Намалюйте реалістичну композицію (сюжетно-тематичну, пейзажну тощо) – «візуальну розповідь» до програмного музичного твору, театральної вистави (музичний твір за вибором студента).

Література до самостійної роботи:

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк: Кн. для учителя. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. 93 с.

2. Масол Л.М., Очаківська Ю.О., Беземчук Л.В., Наземнова Т.О. Вивчення музики в 1-4 класах: Навчальний посібник для вчителів. Харків: Скорпіон, 2003. 144 с.

3. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)

4. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво» (<https://artmon59-new.ed-era.com/>) (дата звернення 17.10.2019).
5. Ростовський О.Я. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики. К.: Освіта, 1991. 136 с.
6. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.
7. Ростовський О.Я. Художньо-педагогічний аналіз музичних творів. К.: Радянська школа, 1989. 72 с.
8. Типові освітні програми (МОН України). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programidlya-rochatkovoju-shkoli> (дата звернення: 15.11.2017).
9. Формування образного мислення [Науково-методичне видання] / За ред. Л. Масол, В. Рагозіної, М. Скирди. Нью-Йорк; Київ, 2001. 78 с.
10. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

Практичне заняття до теми 2.3

«Практичні основи реалізації завдань «Образотворчого мистецтва» та його спільні риси з іншими видами мистецтв».

Мета: допомогти студентам усвідомити завдання художнього виховання, зрозуміти значення, особливості та зміст методики подачі творів образотворчого мистецтва.

Основні поняття: образотворчі техніки, види та жанри образотворчого мистецтва, художньо-педагогічні технології

Питання для опрацювання

1. Характеристика понять «педагогічна технологія», «художньо-педагогічна технологія».
2. Основні навчальні елементи, техніки, види та жанри образотворчого мистецтва.
3. Твір мистецтва як засіб комунікації, творчого самовираження.
4. Аналіз слуховізуальних відповідностей.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття «педагогічна технологія», охарактеризуйте зміст поняття «художньо-педагогічна технологія».
2. Охарактеризуйте навчальні елементи, техніки, види та жанри образотворчого мистецтва.
3. Поясніть чи є твір мистецтва засобом комунікації, творчого самовираження.
4. Проведіть аналіз слуховізуальних відповідностей у мистецьких творах.
5. Розкрийте зміст понять “художній образ”, “художній зміст”, “структура мистецького твору”.

Робота на занятті

1. Обговорення теоретичних питань.
2. Обговорення контрольних запитань та завдань.

3. Обговорення запропонованих тверджень та думок:

- 1) Чи згодні ви з таким твердженням: «Чим більше людина стикається з мистецтвом, тим плідний його вплив на особистість», як ви розумієте це положення?
- 2) Як ви розумієте таку закономірність: «Змістовність пізнання художнього світу твору залежить від духовного багатства особистості та її художнього досвіду».
- 3) Створити колективну різнокольорову композицію («Дерево групи») з квіточок витинанок, у центрі кожної – фотографія однокласника, автора цієї роботи, куратора групи, викладачів-предметників (виконання проекту).

Теми рефератів

1. Художньо-творчий розвиток молодших школярів як педагогічна проблема.
2. Сучасні технології підготовки майбутніх учителів мистецтва.
3. Проблема формування музичних смаків школярів.
4. Розвиток уяви дітей середнього шкільного віку в різних видах мистецької діяльності
5. Особливості реалізації методів і прийомів художнього навчання в процесі занять в ДНЗ
6. Розвиток художньо-аналітичного мислення учнів підліткового віку на уроках мистецтва в загальноосвітній школі

Індивідуальне науково-дослідне завдання

1. Відобразити музичні ритми (дво-, три-, чотиридольні) або форми (одно-, дво-, тричастинні, куплетні) у схемах-малюнках, орнаментальних композиціях, зокрема аплікаціях (музичний твір за вибором студента)[5, с.78].
2. Створити лепбук, як своєрідного портфоліо з теми («Музичні інструменти», «Нотна грамота», «Усе про кольори», «Театр», «Природа в мистецтві») на мистецьких уроках.
3. Створити музичні образи – інтонації, ритми, «звукові плями», які б характеризували героїв казки, персонажів сюжетної картини або портрета (музичний твір за вибором студента)[5, с.78].

Рекомендована література:

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк: Кн. для учителя. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства / Под ред. М.Г. Ярошевского. М.: Педагогика, 1987. 344 с.
3. Горюнова Л., Школяр Л. Развитие художественно-образного мышления детей на уроках музыки. *Музыка в школе*. 1991. №1. С. 30 - 33.
4. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности. М.: Знание, 1981. 96 с.
5. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
6. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.

7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544с.
8. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

Завдання для самостійної роботи

Створіть лепбук до тем: «Музичні інструменти», «Нотна грамота», «Усе про кольори», «Театр», «Природа в мистецтві» (одна на вибір студента).

Література до самостійної роботи:

1. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів заг. серед. освіти. Київ : ВД «Освіта», 2018. 128 с.
2. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2019. 128 с.
3. Лемешева Н. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2018. 128 с.
4. Лемешева Н. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2019. 128 с.
5. Масол Л. Мистецтво. Навчання і виховання учнів 2 класу: метод. посібник для вчителів / упор. О. Савченко. Київ : Початкова школа, 2003. С. 476–500.
6. Масол Л., Белкіна Е. Мистецтво : підручник для 2 класу Київ: АДЕФ, 2004. 80 с.
7. Масол Л., Гайдамака Е, Колотило О. Мистецтво: роб. зошит-альбом інтегрованого курсу для 2 класу закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2019. 64 с.
8. Масол Л., Гайдамака Е., Колотило О. Мистецтво: роб. зошит-альбом інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 64 с.
9. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: 2 класу: конспект конструктор уроків мистецтва: доміанти змісту і методики. Київ: Генеза, 2019. 80 с.
10. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: Електронний підручник. 1 класу Київ: Генеза, Брістар, 2018. URL: https://bristarstudio.com/uk/books/book_arts_uk (дата звернення 21.12.2019).
11. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: Електронний підручник. 2 класу Київ: Генеза, Брістар, 2019.
12. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 144 с.
13. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2019. 112 с.
14. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н. Мистецтво: підручник для 1 класу ЗНЗ. Київ: Генеза, 2012. 144 с.
15. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н., Колотило О. Мистецтво: підручник для 2 класу ЗНЗ. Київ: Генеза, 2012. 144 с.
16. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)

Практичне заняття до теми 2.4 «Використання сучасних інформаційних груп та комп'ютерних програм в процесі навчання на уроках мистецтва».

Мета: допомогти студентам усвідомити можливість використання різних методичних прийомів використання сучасних інформаційних груп та комп'ютерних програм, зрозуміти значення завдань з використанням технічних засобів навчання.

Основні поняття: технічні засоби навчання, комп'ютерні технології, творчі завдання з використанням технічних засобів навчання.

Питання для опрацювання

1. Розвиток творчих здібностей школярів з використанням комп'ютерного навчання.
2. Поєднання слова вчителя з технічними засобами навчання на уроках мистецтва.
3. Негативні та позитивні моменти користування технічними пристроями.
4. Диференційовані дидактичні завдання використання технічних засобів.
5. Використання технічних пристроїв, програм, інформаційних груп на уроках мистецтва під час виконання творчих завдань.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте основні сучасні технічні засоби навчання.
2. Сформулюйте основні завдання використання технічних пристроїв та інформаційних груп на уроках мистецтва.
3. Проведіть аналіз негативних та позитивних моментів користування технікою (комп'ютери, планшети, смартфони тощо).
4. Вкажіть шляхи використання технічних пристроїв на уроках та можливі творчі завдання.
5. Які вміння необхідні педагогу для реалізації завдань з використанням комп'ютерних технологій?
6. Покажіть, які види діяльності можливі за допомогою технічних засобів навчання на уроках мистецтва?

Робота на занятті

1. Обговорення теоретичних питань.
2. Обговорення контрольних запитань та завдань.
3. Практичні завдання (вид завдання за вибором студента):
 - Розробка комп'ютерних презентацій уроку інтегрованого курсу «Мистецтво» (музичного мистецтва) в школі (тема, клас за вибором студента).
 - Складання кросвордів, схем з тем програмного курсу.
 - Створення баз даних з музичними темами та музичними творами для уроку мистецтва в школі.
 - Розробка мультимедійної презентації до плану - сценарію позаурочного навчального (музичний лекторій) та виховного заходу (концерт тощо).
 - Складання тестів контролю знань та умінь з тем програмного курсу.

Теми рефератів

1. Активізація навчально-пізнавальної діяльності на уроках мистецтва в середніх класах засобами мультимедійних технологій.

2. Впровадження інноваційних технологій в мистецьку освіту загальноосвітньої школи.
3. Формування пізнавального інтересу підлітків на уроках мистецтва засобами мультимедійних технологій.
4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в музичній освіті учнів підліткового віку
5. Використання технологій інтерактивного навчання в процесі мистецької освіти школярів
6. Формування пізнавальної активності учнів підліткового віку засобами комп'ютерних технологій

Індивідуальне науково-дослідне завдання

1. Створити буктрейлер (короткий відеоролик у вигляді простої презентації у Power Point за мотивами вірша, програмного музичного твору чи сюжету картини за вибором студента).
2. Підготуйте електронну презентацію (слайд шоу з музичним супроводом) для 1х класів на твір «Дощик» В. Косенко.

Рекомендована література:

1. Дьяченко Н. Котляревский И., Полянский Ю. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях. К.: Музыкальная Украина, 1987. 115с.
2. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів/ Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
3. Масол Л.М., Очаківська Ю.О., Беземчук Л.В., Наземнова Т.О. Вивчення музики в 1-4 класах: Навчальний посібник для вчителів. Х.: Скорпіон, 2003. 144 с.
4. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
5. Програми з музики та поурочні методичні розробки: 1- 4 класи. К.: Перун, 1996.
6. Програми з музики та поурочні методичні розробки: 5- 8 класи. К.: Перун, 1996.
7. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544с.
9. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте мультимедійну презентацію (з музичним та відео супроводом) для 1-х класів на тему «Пори року» до музичного циклу А. Вівальді.

Література до самостійної роботи:

1. Гаврілова Л.Г. Мультимедійні технології в мистецькій освіті: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних вишів (напрямок підготовки 6.010102 – «Початкова освіта»). Словянськ: Видавництво Б.І.Маторіна, 2014. 228 с.

2. Кадемія М., Шахіна І. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
3. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
4. Черешнюк І. Використання медіатехнологій в початковій школі: метод. рекомендації. 2016. 134 с. URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf> (дата звернення 21.12.2019)

Практичне заняття до теми 2.5

«Практичні аспекти розвитку композиторських умінь в діяльності вчителів музичного мистецтва».

Мета: допомогти студентам усвідомити сучасні вимоги до уроку та до необхідних учителю композиторських умінь на уроках мистецтва в школі, зрозуміти значення творчої свободи учителя.

Основні поняття: композиторські уміння, імпровізація, музична форма, період, 2-хч.форма, джаз.

Питання для опрацювання

1. Види творчих завдань.
2. Елементи композиторської техніки.
3. Музична форма - період.
4. Проста двохчасна форма.
5. Джаз. Елементи джазу (ритм, гармонія).

Контрольні запитання та завдання

1. Що Ви розумієте під поняттям «драматургія уроку», «творчі завдання»?
2. Які Ви знаєте елементи композиторської техніки.
3. Охарактеризуйте особливості періоду, як музичної форми.
4. Характеристика простої двохчасної форми, особливостей її написання.
5. Дайте характеристику основних елементів джазу (ритм, гармонія, фактура тощо).

Робота на занятті

1. Обговорення теоретичних питань.
2. Обговорення контрольних запитань та завдань.
3. Залучення студентів до колективної та індивідуальної імпровізації, прелюдійної фактури, створення п'єс в найпростіших формах пісенно-танцювального або маршового характеру:
 - Створення мелодії на заданий текст та запис гармонії (період, за інтонаціями-підказками, із заданим ритмом та розміром);
 - Створення мелодії на текст чи без тексту (у двох частинній формі).
 - Джазова гармонія. Гра мелодій по вказаній гармонії з ритмічною джазовою установкою.

Теми рефератів

1. Ансамблеве музикування - одна із складових комплексного розвитку учня на уроках мистецтва.
2. Методика організації позакласної музично-виховної роботи в загальноосвітній школі.
3. Оцінювання мистецьких досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів.
4. Розвиток креативності у дітей молодшого шкільного віку на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».
5. Формування та розвиток музичних здібностей в процесі інструментального музикування.
6. Внесок українських композиторів у теорію і практику музичної освіти учнів ЗОШ (М.Д. Леонтович, В.М. Верховинець, Я.С. Степовий)

Індивідуальне науково-дослідне завдання

1. Створити бриколаж у музиці. Написати партитуру для гри на ложках, пляшках з крупою, гребінцях, паперових стаканчиках чи склянках з водою, доповнюючи їх тілесною перкусією або боді-перкаши – плесканням у долоні, клацанням пальцями, стуканням ліктями чи нігтями по столу (степ-хенд) тощо [3, с.153].
2. Створити «театр костюму» – інсценізацію міні-оповідань про традиційний національний одяг українців, зокрема вишиванки, віночки (варіант – із супроводом танцювальної музики) (музичні твори за вибором студента) [3, с.78].
3. Продумати створення інсценізації (за вибором студента інсценізувати казку, пісню, образ і сюжет картини, що «оживає» тощо) з елементами сценографії (декорації, костюми та інші образотворчі засоби) [3, с.93];
4. Розробити театралізацію (інтерпретацію певного тексту або події з використанням акторської гри) за допомогою інтонації голосу, міміки, пози, жесту, рухів та комплексу театральних атрибутів (масок, костюмів, гриму, реквізиту, ляльок) [3, с.93].
5. Імпровізувати інтонації казкових персонажів, створити веснянку-закличку, завершити розспівку, створити образи-мелодії для казкових героїв (тварин з казки «Колобок») або марш і колискову для сміливого і доброго гнома за інтонаціями-підказками [3, с.98].

Рекомендована література:

1. Бусслер Л. Учебник музыкальных форм в 30 задачах. Санкт Петербург, 1883. 214 с.
2. Заверуха С.І. Акомпанемент в курсу гармонії. ХГПА. 2008. 120с.
3. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
4. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
- 5.
6. Месснер Е. Основы композиции. М.: Музыка, 1968. 503 с.

7. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.
8. Способин И.В. Музыкальная форма как процесс. Учебник. М.: Музыка, 1980. 400 с.
9. Теплицький О. Творчі вправи у курсі гармонії. К., 1974
10. Тюлін Ю. Вчення про музичну фактуру і мелодичну фігурацію. М.: «Музика». 1976
11. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544 с.
12. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.
13. Чугуїв Е. Гармоні в джазі. М.: Рад.. композитор. 1990.

Завдання для самостійної роботи

Створіть авторську композицію на текст (куплетна форма з інструментальним вступом і закінченням) чи без тексту (у формі рондо).

Література до самостійної роботи:

1. Бусслер Л. Учебник музыкальных форм в 30 задачах. Санкт Петербург, 1883. 214 с.
2. Заверуха С.І. Акомпанемент в курсу гармонії. Хмельницький: ХГПА. 2008. 120 с.
3. Месснер Е. Основы композиции. М.: Музыка, 1968. 503 с.
4. Способин И.В. Музыкальная форма как процесс. Учебник. М.: Музыка, 1980. 400с.
5. Теплицький О. Творчі вправи у курсі гармонії. К., 1974
6. Тюлін Ю. Вчення про музичну фактуру і мелодичну фігурацію. М.: «Музика». 1976
7. Чугуїв Е. Гармоні в джазі. М.: Рад. композитор. 1990.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Освітньо-професійна програма 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Назва дисципліни	МИСТЕЦЬКИЙ ПРАКТИКУМ
Викладач	Михаськова Марина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент
Профайл викладача	http://kgpa.km.ua/node/1080
Контактний телефон	+380678132124
E-mail:	chudo43@gmail.com
Сторінка дисципліни	---
Консультації	<i>Очні консультації:</i> за попередньою домовленістю П'ятниця з 11.00 до 13.00 <i>Онлайн консультації:</i> за попередньою домовленістю Viber (+380678132124) в робочі дні з 9.00 до 18.00

1. Анотація до дисципліни

Актуальність вивчення дисципліни обумовлена реформою в галузі шкільної мистецької освіти, спрямованою на перебудову організації освітнього простору в загальноосвітніх школах, на зміну пріоритетів освіти. Оскільки заклади вищої освіти готують фахівців до роботи в школі, то їм повинні реагувати на освітні перетворення в Україні новими підходами до підготовки фахівців, переглядом теоретико-методологічних основ музичної освіти, розробкою й практичним упровадженням нових освітніх технологій. Зміст навчальної дисципліни орієнтований на оволодіння досвідом вирішення практичних питань, мистецьких функцій, які можуть виникнути в майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі роботи в закладах загальної середньої освіти. Навчальний матеріал спрямований на збудження інтересу до проблем мистецького навчання, стимулювання потреб студентів до самостійного пошуку інформації, реалізує не лише освітні, а й виховні та розвивальні цілі.

2. Мета і завдання дисципліни

Мета спецкурсу – сформувати у студентів комплексне розуміння інтегративних мистецьких компетентностей, які потрібні для сприймання і інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої та музичної діяльності, яка забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості в дії.

Завдання спецкурсу:

- сприяти професійному зростанню бакалаврів;

- розкрити творчий потенціал педагога, який спроможний інтегрувати різноманітні методичні та практичні матеріали з різних видів мистецтв;
- засвоїти методологічні і методичні основи планування, організації та проведення мистецьких уроків;
- ознайомити майбутніх викладачів мистецьких дисциплін із альтернативними програмами викладання;
- застосовувати різні форми, методи та прийоми викладання мистецьких дисциплін, посилити прикладну спрямованість;
- розвинути поліфонічність «бачення» мистецьких явищ;
- навчитися особливостям комунікативної взаємодії та спілкування на мистецьких заняттях.

3. Формат дисципліни

Blended Learning – викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології (мультимедійні презентації, комп'ютерна графіка, аудіо та відео, інтерактивні елементи, онлайн консультування тощо).

Під час сесії формат очний (*offline / Facetoface*), у міжсесійний період – дистанційний (*online*).

4. Результати навчання

В результаті ознайомлення з навчальними темами спецкурсу «Мистецьких практикум» майбутні учителі музичного мистецтва усвідомлюють себе суб'єктом педагогічної діяльності, отримують певний досвід комплексної діяльності, осягають необхідність отриманих знань і умінь професійної підготовки.

У процесі вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основи інтеграційних процесів в шкільній мистецькій освіті;
- технологію проведення уроків мистецтва в загальноосвітній школі;
- можливості застосування художньо-педагогічних технологій на уроках мистецтва;
- основні поняття щодо видів та жанрів мистецтва, особливостей художньо-образної мови музичного та образотворчого мистецтва;
- основи взаємозв'язку синтетичних мистецтв (хореографії, театру і кіномистецтва);
- категоріально-понятійний апарат з мистецького курсу, нові підходи до мистецької освіти, термінологію, структуру, принципи, закономірності, методи, засоби реалізації освітньої галузі «Мистецтво».

вміти:

- виховувати емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків;
- висловлювати власну думку стосовно мистецького твору;
- критично і системно мислити, обґрунтовувати власну позицію;

- сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них;
- використовувати літературні твори у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій;
- практично застосовувати рух, пантоміму, музику застосовуючи елементи методик Ж. Жак-Далькроза, В. Верховинця, Л. Алексєєвої та І. Кулагіної, В. Коєн.
- залучати основні навчальні елементи, техніки, види та жанри образотворчого мистецтва в мистецькій діяльності;
- використовувати сучасні інформаційні групи та комп'ютерні програми в процесі навчання на уроках мистецтва;
- створювати на елементарному рівні художні образи у процесі власної композиторської творчості.

Результативність навчальної діяльності на етапі запровадження спецкурсу виражалася:

- у сформованих уміннях музично-педагогічної діяльності;
- у розвитку здатності до комплексного осягнення мистецьких явищ;
- в уявленнях щодо відокремлення у навчальній діяльності синтетичних понять та термінів;
- у засвоєнні теоретичних та практичних основ методики викладання мистецьких дисциплін;
- у здатності студентів комплексно розуміти (сприймати, оцінювати, осмислювати) мистецькі твори;
- у розвитку мистецької рефлексії, художньої та музичної пам'яті, мислення особистості педагога-музиканта.
- у активізації спілкування на основі спільної взаємодії з дітьми на уроках мистецтва;
- у спроможності майбутніх учителів музичного мистецтва використовувати отриманий досвід на практиці.

5. Обсяг дисципліни

Вид заняття	Кількість годин
лекції	10
семінарські заняття / практичні / лабораторні	20
самостійна робота	60

6. Ознаки дисципліни

Рік викладання	Курс (рік навчання)	Семестр	Спеціальність	Кількість кредитів / годин	Кількість змістових модулів	Вид підсумкового контролю	Нормативна \ вибіркова
2019-2020	4	один	014 Середня освіта (Музичне мистецтво)	3 / 90	2	Залік	Вибіркова

7. Пререквізити

Ефективність засвоєння змісту дисципліни «Мистецький практикум» значно підвищиться, якщо студент попередньо опанував матеріалом таких дисциплін як: Музична педагогіка, Музична психологія, Методика музичного виховання в загальноосвітній школі, Елементарна теорія музики, Гармонія, Аналіз музичних творів, Методику викладання хореографічного мистецтва, Методику викладання образотворчого мистецтва, Методика викладання художньої культури, етики та естетики, Ритміка та основи хореографії.

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

У період сесії бажано мати мобільний пристрій (телефон) для оперативної комунікації з адміністрацією, методистом та викладачами з приводу проведення занять та консультацій. У міжсесійний період комп'ютерну техніку (з виходом у глобальну мережу) та оргтехніку для комунікації з адміністрацією, методистом, викладачами та підготовки (друку) рефератів і самостійних робіт.

9. Політики дисципліни

При організації освітнього процесу в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії студенти, викладачі, методисти та адміністрація діють відповідно до:

Положення про самостійну роботу студентів;

Положення про організацію освітнього процесу в ХГПА;

Положення про практику студентів ХГПА;

Положення про рейтингову систему оцінювання знань;

Положення про академічну доброчесність;

Опорно-інструктивних матеріалів до написання та захисту курсових і дипломних робіт;

Положення про укладання та контроль за виконанням договору про надання освітніх послуг;

Положення про внутрішнє забезпечення якості освіти.

10. Навчально-методична карта дисципліни

Тиждень, дата, години	Тема, основні питання <i>(розкривають зміст і є орієнтирами для підготовки до модульного і підсумкового контролю)</i>	Форма діяльності (заняття) / формат	Матеріали	Література, інформаційні ресурси	Завдання, години	Вага оцінки	Термін виконання
Змістовий модуль I. Теоретичні основи інтеграції в мистецькій освіті							
1	Тема 1.1 Основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.	лекція/ <i>Facetoface</i>	Презентація, методичні рекомендації	10; 11; 16; 17; 23; 38; 39; 41; 45; 46; 52; 53; 60; 62; 63; 64; 68	На вибір: Зробіть порівняльний аналіз ідей видатних педагогів минулого в галузі мистецтва (Е.Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, Р. Штайнера, Б. Яворського, М. Леонтовича, В. Коен). Опишіть, які ідеї не втратили актуальності й можуть використовуватися в сучасній освіті. Створіть з основних педагогічних положень педагогів «асоціативний куш».	4	Самостійну роботу виконати до _____

2	Тема 1.2 Компетентісний підхід в мистецькій освіті.	лекція/ <i>Facetoface</i>	Презентація, методичні рекомендації	4; 10; 11; 17; 21; 22; 24; 25; 26-41; 45; 53; 58; 60; 62; 68.	Проаналізуйте використані в програмі інтегрованого курсу «Мистецтво» (1 клас, 1 семестр) образотворчі техніки. Зробіть порівняльну таблицю.	4	Самостійну роботу виконати до _____
3	Тема 1.3 Спільні мистецькі категорії як фактор інтеграції	лекція/ <i>Facetoface</i>	Презентація, методичні рекомендації	10; 11; 26; 41; 45; 48; 52; 58; 61; 71	За зразком використаної в лекції порівняльної таблиці (ансамбль) самостійно створити словникову таблицю спільних або споріднених для різних видів мистецтва термінів: мелодія, лад, ритм, темп, такт, розмір, форма.	4	Самостійну роботу виконати до _____
4	Тема 1.4 Методичні основи уроків мистецтва	лекція/ <i>Facetoface</i>	Презентація, методичні рекомендації	12; 16; 19; 23; 26; 41; 39; 46; 48; 52; 58; 60; 62; 63; 64; 71; 72; 73; 78	У вільному викладі опишіть засоби виразності в музиці, живописі, графіці, скульптурі, театрі, хореографії, кіно. Спробуйте, взявши одну категорію, провести лінію з іншими видами	4	Самостійну роботу виконати до _____

					мистецтв.		
5	Тема 1.5 Художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва	лекція/ <i>Facetoface</i>	Презентація, методичні рекомендації	12; 16; 19; 23; 26; 39; 41; 46; 48; 52; 58; 61; 62; 63; 64; 71; 72; 73; 78	Розробіть план-конспект уроку з використанням елементів музикотерапії та ігрових технологій за тематикою уроків 1 класу.	4	Самостійну роботу виконати до _____
6	Основи інтеграції в шкільній мистецькій освіті.	Семинарське заняття	Опрацювати контрольні запитання до тем 1.1-1.5	4; 10; 11; 12; 16; 17; 19; 21-46; 48; 52; 53; 58; 61-64; 68; 71-73; 78.	Підготовка до виступу	8	
7	Тема 2.1 Практичні основи використання літературних творів у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників, мультимедійних презентацій	Практичне заняття / <i>Facetoface</i>	Відео матеріали, презентація, зразки art об'єктів	3; 7; 15; 18; 39; 41; 44; 51; 58; 66; 70; 74; 76; 77	Розробіть конспект уроку мистецтва для 1-го класу (1 семестр) з використанням літературних творів, поясніть його художньо-педагогічну драматургію, застосуйте технологічну карту.	7	Самостійну роботу виконати до _____
8	Тема 2.1 Практичні основи використання літературних творів у написанні музичних композицій, створенні електронних підручників,	Практичне заняття / <i>Facetoface</i>	Відео матеріали, презентація, зразки art	3; 7; 15; 18; 39; 41; 44; 51; 58; 66; 70; 74; 76; 77	Обрати і виконати індивідуальне науково-дослідне завдання до теми 2.1	8	Самостійну роботу виконати до _____

	мультимедійних презентацій		об'єктів				
9	Тема 2.2 Залучення хореографічного руху й пантоміми у музичну діяльність	Практичне заняття / Facetoface	Відео матеріали, презентація, зразки art об'єктів	6; 20; 41; 58; 70; 74	Намалюйте реалістичну композицію (сюжетно-тематичну, пейзажну тощо) – «візуальну розповідь» до програмного музичного твору, театральної вистави (музичний твір за вибором студента).	6	Самостійну роботу виконати до _____
10	Тема 2.2 Залучення хореографічного руху й пантоміми у музичну діяльність	Практичне заняття / Facetoface	Відео матеріали, презентація, зразки art об'єктів	6; 20; 41; 58; 70; 74	Обрати і виконати індивідуальне науково-дослідне завдання до теми 2.2	8	Самостійну роботу виконати до _____
11	Тема 2.3 Практичні основи реалізації завдань «Образотворчого мистецтва» з іншими видами мистецтв	Практичне заняття / Facetoface	Відео матеріали, презентація, зразки art об'єктів	8; 41; 58; 70; 74	Створіть лепбук до тем: «Музичні інструменти», «Нотна грамота», «Усе про кольори», «Театр», «Природа в мистецтві» (одна на вибір студента).	6	Самостійну роботу виконати до _____
12	Тема 2.3 Практичні основи реалізації завдань «Образотворчого мистецтва» з іншими видами мистецтв	Практичне заняття / Facetoface	Відео матеріали, презентація, зразки art	8; 41; 58; 70; 74	Обрати і виконати індивідуальне науково-дослідне завдання до теми 2.3	8	Самостійну роботу виконати до _____

			об'єктів				
13	Тема 2.4 Використання сучасних інформаційних груп та комп'ютерних програм в процесі навчання на уроках мистецтва.	Практичне заняття / Facetoface	Відео матеріали, презентація, комп'ютерні програми	13; 39; 40; 41; 49; 50; 58; 70; 74	Підготуйте мультимедійну презентацію (з музичним та відео супроводом) для 1-х класів на тему «Пори року» до музичного циклу А. Вівальді. Обрати і виконати індивідуальне науково-дослідне завдання до теми 2.4	15	Самостійну роботу виконати до _____
14	Тема 2.5 Практичні аспекти розвитку композиторських умінь в діяльності вчителів музичного мистецтва	Практичне заняття / Facetoface	Схеми форм, презентація, зразки фактур	5; 14; 39; 41; 43; 58; 65; 67; 69; 74; 75	Створіть авторську композицію на текст (куплетна форма з інструментальним вступом і закінченням) чи без тексту (у формі рондо).	7	Самостійну роботу виконати до _____
15	Тема 2.5 Практичні аспекти розвитку композиторських умінь в діяльності вчителів музичного мистецтва	Практичне заняття / Facetoface	Схеми форм, презентація, зразки фактур	5; 14; 39; 41; 43; 58; 65; 67; 69; 74; 75	Обрати і виконати індивідуальне науково-дослідне завдання до теми 2.5	8	Самостійну роботу виконати до _____

ОРІЄНТОВНА ОЦІНКА ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Засвоєння теоретичних основ курсу відбувається на лекціях-бесідах, лекціях-дискусіях, лекціях із застосуванням елементів «мозкового штурму», лекціях із аналізом музично-педагогічних або мистецтвознавчих ситуацій, програмованих лекціях-консультаціях

Практичні заняття, творчі практикуми, проводяться з використанням методів: вербалізації художнього змісту образів, музично-теоретичним аналізом та порівнянням музичних творів, розбору та побудови елементів мистецького заняття, імпровізування на музичному інструменті, виконання практичних вправ, проектування уроків, гри на музичних інструментах та співу авторських творів, демонстративного виконання викладачем музичного твору, обговорення проблеми, методу «мікрофон», незакінчених речень, імітаційних та рольових ігор, роботи в малих групах, акваріуму, письмових вправ, рішення задач та ситуацій, практичного програмування музичних побудов, тем, фрагментів, самостійної роботи з книгою, тренінгу, ескізного опрацювання музичних творів, методу проектів тощо. Ці заняття проводилися у формі тренінгів, кейс-вправ, ділових (рольових) ігор, «мозкового штурму», проектів, виконання дослідницьких робіт, що дозволило студентам спробувати свої сили в ситуаціях наближених до реальності і виявило недоліки професійної підготовки й варіанти їх вирішення.

Контроль успішності студентів з врахуванням поточного і підсумкового оцінювання проводяться відповідно до навчального плану. Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4-х бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблицях.

№	Вид навчальної роботи	Оціночні бали
1.Обов'язкові		
1.1 Систематичність і активність у роботі		
1.1.1	Виконання практичних робіт	До 7 балів
1.1.2	Виступ на семінарському занятті	До 8 балів
1.1.3	Вчасність виконання самостійних робіт (написання реферативних повідомлень, опорних конспектів, рішення проблемних завдань, гра авторських творів, виконання практичних вправ, проектування уроків тощо)	До 8 балів
1.1.4	Вчасність звіту про самостійну роботу	До 2 балів
1.1.5	Вчасне виконання та оформлення реферативного повідомлення	10 балів
1.2 Виконання модульних завдань		
1.2.1	Участь у діловій чи рольовій грі	До 2 балів
1.2.2	Якість виконання індивідуального творчого завдання	3-5 балів

1.2.3	Виконання індивідуального науково-дослідного завдання	До 10 балів
2. За вибором студента		
2.1	Підготовка письмового реферативного повідомлення (без виступу)	1-3 бали
2.2	Підготовка письмового реферативного повідомлення з виступом	3-5 балів
2.3	Підготовка виступу з доповіддю на науковій конференції	До 10 балів
2.4	Виконання завдання за пропущене лабораторно-практичне заняття	4 бали за 1 заняття
2.5	Участь в обговоренні проблемних питань на практичних та семінарських заняттях	До 1 балу
2.6	Виконання додаткових індивідуальних завдань	До 5 балів за 1 завдання
2.8	Інші види робіт за пропозицією студента	1-5 балів
3. Заохочувальні бали		
3.1	Участь у роботі музичних гуртків	До 10 балів
3.2	Призове місце у конкурсах та фестивалях, олімпіаді академії	10 балів

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ В ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ СПЕЦКУРСУ «МИСТЕЦЬКИЙ ПРАКТИКУМ»

Поточне тестування та самостійна робота															Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2										100
T1.1	T1.2	T1.3	T1.4	T1.5	T2.1	T2.2	T2.3	T2.4	T2.5						
сам	сам	сам	сам	сем	сам	п	сам	п	сам	п	сам	п	сам	п	
4	4	4	4	8	4	7	8	6	8	6	8	6	8	7	8

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Оберіть зайву компетентність Державного стандарту початкової освіти в галузі «Мистецтво»:

- 1) комунікація через мистецтво
- 2) раціональне мислення
- 3) художньо-творча діяльність
- 4) сприймання та інтерпретації мистецтва

2. Які характеристики засобів виразності музики називають «візуальними»:

- 1) «гучний, тихий, ледь чутний звук»;
- 2) «пружний ритм, хаотичне звучання, кружляння»;
- 3) «світлий, темний, прозорий, сліпучий, яскравий, тьмянний, мерехтливий, блискавичний, осяйний, сріблястий»;

3. Назвіть, що виступає психологічним підґрунтям у процесах інтегрування:

- 1) уява
- 2) пам'ять
- 3) мислення

4. Виникнення у свідомості людини образів під впливом взаємодії різних чуттєвих модальностей називають:
- 1) синестезією
 - 2) синергетикою
 - 3) синкретизмом
5. Засіб інтенсифікації навчально-виховного процесу, вища форма втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому рівні це:
- 1) систематизація
 - 2) інтеграція
 - 3) технологізація
6. Який тип не входить до дидактичної інтеграції:
- 1) індуктивно-взаємодіючий;
 - 2) холістський;
 - 3) репродуктивний
7. Назвіть зайву компетентність за класифікацією компетентностей Л. Масол:
- 1) особистісні
 - 2) соціальні
 - 3) інформаційні
 - 4) функціональні
8. Компонент педагогічної системи, що включає цілі в соціальному й особистісному вимірах, функції, принципи і завдання, зміст навчання і виховання, структура навчального матеріалу називається :
- 1) функціонально-процесуальний;
 - 2) змістовно-цільовий;
 - 3) результативно-оцінний;
9. Розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження реалізовується через:
- 1) Змістову лінію «художньо-творча діяльність»;
 - 2) Змістову лінію «сприймання та інтерпретація мистецтва»
 - 3) Змістову лінію «комунікація через мистецтво»
10. Якій Типовій навчальній програмі з мистецтва притаманний виклад тексту окремо по класах:
- 1) програма під керівництвом О. Савченко
 - 2) програма під керівництвом Р. Шияна.
11. Назвіть в якій програмі використовуються образотворчі техніки дудлінга та зентагла:
- 1) програма авторського колективу Кізілової Г. О., Шулько О. А..
 - 2) програма авторського колективу Аристової Л. С., Калініченко О. В.
 - 3) програма авторського колективу Рубля Т. Є., Мед І. Л., Щеглової Т. Л.
12. Назвіть до якої програми створено підручник та робочий зошит дисципліни:
- 1) програма авторського колективу Кізілової Г. О., Шулько О. А..
 - 2) програма авторського колективу Аристової Л. С., Калініченко О. В.

3) програма авторського колективу Масол Л. М., Гайдамаки О. В., Колотило О. М.

13. Основою музики, людської мови, єдності звука і змісту, втілення художнього образу в музичних звуках є:

- 1) форма
- 2) інтонація
- 3) ритм

14. Назвіть домінуючі галузі мистецтв в інтегрованому курсі «Мистецтво»:

- 1) музика та хореографія;
- 2) музика та образотворче мистецтво;
- 3) музика та кіномистецтво.

15. Назвіть як називаються інтонації, які відтворюють риси маршу, танцю, пісні, баркароли тощо:

- 1) емоційно-експресивні;
- 2) предметно-зображальні;
- 3) музично-жанрові.

16. Назвіть універсальне поняття естетики та мистецтвознавства, яке є фундаментом єдності й взаємодії мистецтв, фактором художньо-дидактичної інтеграції

- 1) композиція;
- 2) мелодія;
- 3) рух.

17. Вкажіть, який урок не відноситься до основних типів:

- 1) урок уведення в тему;
- 2) урок розширення і поглиблення теми;
- 3) урок-концерт.

18. Назвіть етапи, що забезпечує цілісність уроку інтегрованого курсу «Мистецтво»:

- 1) підготовчий, основна частина, підсумок;
- 2) підготовчий, теоретична частина, практична частина, підсумок;
- 3) вступ, основна частина, заключна частина.

19. Назвіть види діяльності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»:

- 1) спів, гра на музичному інструменті, слухання музики, музично-ритмічні рухи;
- 2) перцептивний, пізнавальний, практичний, ігровий, комунікативний, творчий;
- 3) спів, творчі вправи, музично-ритмічні рухи, малювання.

20. Назвіть, яка технологія не входить до класифікації художньо-педагогічних:

- 1) інтегративна,
- 2) ігрова,
- 3) розвивальна
- 4) проблемно-пошукова,
- 5) інтерактивна,
- 6) сугестивна та естетотерапевтична,
- 7) музейна,
- 8) медіатехнологія.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абдулин Э.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1983. 112 с.
2. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе: Учебное пособие. М.: Просвещение, 1983. 224 с.
3. Аристова Л.С, Музичне мистецтво: підручник для 4 класу. К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. 128 с.
4. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О., Коваль Н. С., Прищеп О. Ю. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. Київ : Пед. думка, 2014. 346 с.
5. Бусслер Л. Учебник музыкальных форм в 30 задачах. Санкт Петербург, 1883. 214 с.
6. Вендрова Т.Е. Художественно-педагогический анализ на уроке музыки. *Музыка в школе*. 1989. №3. С. 10 - 16
7. Видання. Основі види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017-95 [Чинний від 1996-01-01]. К.: Держстандарт України, 1995. 47 с. (Національний стандарт України).
8. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк: Кн. для учителя. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
9. Выготский Л.С. Психология искусства / Под ред. М.Г. Ярошевского. М.: Педагогика, 1987. 344 с.
10. Державний стандарт початкової освіти (МОН України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 11.10.19).
11. Державні стандарти URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html> (дата звернення: 11.10.19)
12. Дичківська М. Інноваційні педагогічні технології: Практикум. Київ : Слово, 2013. 448 с.
13. Дьяченко Н. Котляревский И., Полянский Ю. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях. – К.: Музыкальная Украина, 1987. 115 с.
14. Заверуха С.І. Акомпанемент в курсу гармонії. Хмельницький:ХГПА. 2008. 120 с.
15. Загальні вимоги до змісту та оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури: методичні рекомендації для викладачів на основі чинних нормативних документів / [уклад. Л. О. Котлова]; Житомир, 2014. 56 с.
16. Іваничук М. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці, 2004. 360 с.
17. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення у закладах загальної середньої освіти навчальних предметів у 2019-2020 навчальному

році.

Взято

з:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20resomendazii/1_9-415.docx (дата звернення 17.12.2019)

18. Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010 [Чинний від 2010-01-07]. К.: Держспоживстандарт України, 2010. 18 с.

19. Кадемія М., Шахіна І. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. 220 с.

20. Кадобнова И., Критская Е. Музыка - в движении. *Музыка в школе*. 1984. №2. С. 11 - 17.

21. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. інтегров. курсу для 1 кл. закладів заг. серед. освіти. Київ : ВД «Освіта», 2018. 128 с.

22. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. інтегров. курсу для 2 кл. закладів заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2019. 128 с.

23. Козловські І. Теоретичні і методичні основи викладання загальнотехнічних і спеціальних дисциплін: інтегративний підхід: Монографія / За ред. Ірини Козловської та Клаудюца Леніка. Львів: Євросвіт. 2003. 248 с.

24. Лемешева Н. Мистецтво: підруч. інтегров. курсу для 1 кл. закладів заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський : «Абетка», 2018. 128 с.

25. Лемешева Н. Мистецтво: підруч. інтегров. курсу для 2 кл. закладів заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський : «Абетка», 2019. 128 с.

26. Масол Л. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.

27. Масол Л. Мистецтво / Навчання і виховання учнів 2 класу : метод. посіб. для вчителів / упор. О. Савченко. Київ : Початкова школа, 2003. С. 476–500.

28. Масол Л., Белкіна Е. Мистецтво : підруч. для 2 кл. Київ : АДЕФ, 2004. 80 с.

29. Масол Л., Гайдамака Е, Колотило О. Мистецтво : роб. зошит-альбом інтегр. курсу для 2 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2019. 64 с.

30. Масол Л., Гайдамака Е., Колотило О. Мистецтво : роб. зошит-альбом інтегр. курсу для 1 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2018. 64 с.

31. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : 2 кл. : конспект конструктор уроків мистецтва : домінанти змісту і методики. Київ : Генеза, 2019. 80 с.

32. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : Електронний підручник. 1 кл. Київ: Генеза, Брістар, 2018. URL: https://bristarstudio.com/uk/books/book_arts_uk (дата звернення 21.12.2019).

33. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : Електронний підручник. 2 кл. Київ: Генеза, Брістар, 2019.

34. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2018. 144 с.

35. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для 2 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2019. 112 с.
36. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н. Мистецтво : підруч. для 1 кл. ЗНЗ. Київ : Генеза, 2012. 144 с.
37. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н., Колотило О. Мистецтво : підруч. для 2 кл. ЗНЗ. Київ : Генеза, 2012. 144 с.
38. Масол Л., Миропольська Н., Рагозіна В., Руденко І., Хлебникова Л. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в системі інтегративної мистецької освіти : метод. посіб. для вчителя / за наук. ред. Л. Масол. Київ : Пед. думка, 2010. 232 с.
39. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Х. : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
40. Масол Л.М., Очаківська Ю.О., Беземчук Л.В., Наземнова Т.О. Вивчення музики в 1-4 класах: Навчальний посібник для вчителів. Харків: Скорпіон, 2003. 144 с.
41. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
42. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности. М.: Знание, 1981. 96 с.
43. Месснер Е. Основы композиции. М.: Музыка, 1968. 503 с.
44. Моргун О.М. Комп'ютерний підручник як новий дидактичний засіб. Педагогіка і психологія. 1994. № 1. С. 117–124.
45. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво» (<https://artmon59-new.ed-era.com/>) (дата звернення 17.10.2019).
46. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за ред. О. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 256 с.
47. Печерська Е.П Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. К.: Либідь, 2001. 272 с.
48. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. Київ : «А.С.К.», 2004. 192 с.
49. Програми з музики та поурочні методичні розробки: 1- 4 класи. - К.: Перун, 1996.
50. Програми з музики та поурочні методичні розробки: 5- 8 класи. - К.: Перун, 1996.
51. Проектування та створення електронних підручників у програмі Bristar UniMaster URL: <http://www.airo.com.ua/proektuvannya-ta-stvorennya-elektronnyh-pidruchnykiv-u-programi-bristar-unimaster/> (дата звернення 21.12.2019р.)
52. Просіна О.В. Технології інтегрованого викладання предметів «Мистецтво» та «Художня культура» в загальноосвітній школі. Луганськ:

СПД Рєзников В.С., 2007. 200 с.

53. [Раренко Лариса](#). Методичні рекомендації щодо викладання предметів художньо-естетичного циклу у 2019/2020 навчальному році. Основна і старша школа. Художньо-естетичний цикл. URL: <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-predmetiv-hudozhno-estetychnogo-tsyklu-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/> (дата звернення 17.12.2019)
54. Ростовський О.Я. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики. К.: Освіта, 1991. 136 с.
55. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000. 216 с.
56. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000. 213 с.
57. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання. К.: ІЗМН, 1997. 164 с.
58. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.
59. Ростовський О.Я. Художньо-педагогічний аналіз музичних творів. К.: Рад.школа, 1989. 72 с.
60. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти. К. : УЗМН, 1998. 248 с.
61. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга –Богдан, 2005. 360 с.
62. Савченко О. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. факульт. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
63. Селевко Г. Сучасні освітні технології: навч. посібн. URL: <https://studfiles.net/preview/5765122/> (дата звернення 21.12.2019)
64. Сорока Г. Сучасні виховні системи та технології. Харків, 2002. 128 с.
65. Способин И.В. Музыкальная форма как процесс. Учебник. М.: Музыка, 1980. 400с.
66. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. К.: “К.І.С.”, 2003. 296 с.
67. Теплицький О. Творчі вправи у курсі гармонії. К., 1974
68. Типові освітні програми (МОН України). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programidlya-rochatkovoju-shkoli> (дата звернення: 15.11.2017).
69. Тюлін Ю. Вчення про музичну фактуру і мелодичну фігурацію. М.: «Музика». 1976
70. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544с.
71. Формування образного мислення [Науково-методичне видання] / За ред. Л. Масол, В. Рагозіної, М. Скирди. Нью-Йорк; Київ, 2001. 78 с.
72. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ:

Академвидав, 2012. 224 с.

73. Черешнюк І. Використання медіатехнологій в початковій школі: метод. рекомендації. 2016. 134 с. URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf> (дата звернення 21.12.2019)

74. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

75. Чугуїв Е. Гармоні в джазі. М.: Рад.. композитор. 1990.

76. Шевченко В.Л. Електронний підручник нового покоління як засіб керування пізнавальною діяльністю URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3917 (дата звернення 21.12.2019)

77. Шевченко В.Л. Основи дидактичного проектування комп'ютерно орієнтованих навчальних комплексів для дистанційної освіти: навчально-методичний посібник. К. : Вид. НТУУ "КПІ", 2008.152 с.

78. Школа і музей : працюємо разом : навч.-метод. посіб. із музейн. педагогіки / Гурин О. та ін.; за ред. О. Караманова, А. Цибка. Львів : Літопис, 2009. 243 с.

*Методичні рекомендації
до спецкурсу
«Мистецький практикум»*

Михаськова М.А. Методичні рекомендації до спецкурсу «Мистецький практикум»: навчально-методичний посібник. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2020. 88 с.

Комп'ютерний набір та упорядкування: *Михаськова М.А.*
Художнє оформлення: *Підгурський О.С.*

Адреса редколегії:

29013 м. Хмельницький, вул. Проскурівського підпілля, 139,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, науковий відділ; факультет
мистецтв.

тел. (0382) 79-59-45

e-mail: kgpa_nauka@ukr.net; armp.hm@ukr.net <http://armp.kgpa.km.ua/>

Надруковано: ФОП Стрихар А.М.
м. Хмельницький, вул. Чорновола, 37
Тел.: (096) 709-11-10